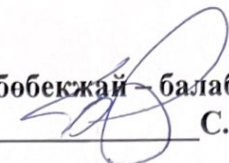

БЕКІТЕМІН
«Әлия» бөбекжай – балабақшасының
меңгеруші м.а: **С.Н.Байболова**

ӘДІСТЕМЕЛІК КЕҢЕС ЖОСПАРЫ

Әдістемелік кеңес №5

Кентау қаласы

15.05.2023 жыл

№	Қаралатын мәселелер	Өткізу формасы	Уақыты	Жауаптылар
Мамыр №5 Әдістемелік кеңес тақырыбы: «Жылдық оқыту мен тәрбиелеу» Жүргізілу түрі: Пікірталас				
1.	№4 әдістемелік кеңес шешімдерінің орындалуы.			Әдіскер С.Н.Байболова
2.	Балалар жарақатының алдын-алу (Әдістемелік ұсыным)			Әдіскер С.Н.Байболова
	«Менің елім-менің жерім» мектепке дейінгі жастағы балаларды патриоттық тәрбиелеу (Әдістемелік ұсыным)			Әдіскер С.Н.Байболова
3.	Оқу жылының жұмысы қорытындысы нәтижесінде мадақтауға ұсынатын педагог кандидатурасын қарау			әдістемелік бірлестік жетекшісі Нұрпеисова М.Р
4.	Келесі оқу жылындағы мақсат-міндеттер			Әдіскер С.Н.Байболова

МКҚК «Әлия» бөбекжай – балабақшасының әдістемелік кеңес отырысы
ХАТТАМА №5

Уақыты: 15.05.2023 жыл

Тақырыбы: «Жылдық оқыту мен тәрбиелеу»

Жүргізілу түрі: Пікірталас

Әдістемелік кеңес төрайымы: Байболова С.Н

Хатшы: Садыкова С.Ш

Қатысқаны: 27

КҮН ТӘРТІБІНДЕ:

1.Тыңдалды: №4 әдістемелік кеңес шешімдерінің орындалуы.

Сөйледі: Әдіскер С.Н.Байболова педагогтар өзіндік білім жетілдіру тақырыптары бойынша портфолиоларын дайындап, педагогикалық кеңесте қорғап шықты. Кейбір тәрбиешілерге толықтырулар қажеттілігі айтылды. Тәрбиешілердің әлі де өздігінен ізденіп, жаңа технологияларды меңгеру деңгейі төмендігі, әр түрлі сайыстарға қатыспайтыны туралы айтылып, ескертулер берілді,-деді.

Шешім: Өткен әдістемелік бірлестік отырысының шешімі қанағаттанаралық деп танылсын.

2.Тыңдалды: Жылдық оқу жоспары міндеттерінің орындалуы туралы қорытынды талдау

Сөйледі: Әдіскер С.Н.Байболова елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазіргі заман талабына сай, жан-жақты жетілген, бойында ұлттық сана мен ұлттық психология қалыптасқан, имандылық әдебі, парасаты бар ұрпақ тәрбиелеу, өсіру, білім беру бүгінгі отбасының, балабақшаның, барша елдің, халықтың міндеті» деген болатын. Иә, елбасымыз айтқандай жас жеткіншектерді тәрбиелеу жұмысының негізі ең алдымен отбасында қаланып, сонан соң балабақшада жалғасатыны белгілі. Бүгінгі жас ұрпақ болашағының ірге тасының берік қалануы үшін, балабақшада берілетін білім мен тәрбиені дұрыс қалыптастыру өз қолымызда. Біздің басты мақсатымыз: Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі білім беру стандартының негізгі ережелері мен талаптарын басшылыққа ала отырып, білім салаларында білім алу күзиреттіліктерін қалыптастыру. Сапалы білім беру жүйесінің ең алғашқы сатысы-мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу болса, баланың алғашқы құрылым институты отбасы болып саналады. Отбасы тәрбиесінің басты ерекшелігі балаға байланысты ең ерекше эмоциалық қатынасты қалыптастырады, өзіне деген сенімділігін арттырады. Ата-ананың көрсеткен үлгісі, жеке тұлғалық дамуы отбасы тәрбиесінің нәтижесіне әсер етеді, баланы жан-жақты дамыту жүйесінде балабақша мен отбасының өзара байланысын анықтайды. Бөбекжайда қазіргі таңда 290 бүлдіршін тәрбиеленіп, білім алууда. Тәрбиеленушілерге тәлім-тәрбие беру жолында арнаулы және жоғары білімді педагогтар жұмыс істейді. Балабақшадағы оқу тәрбие жұмысы негізінен Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Жалпыға міндетті білім беру стандарты, «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік» бағдарламасымен жұмыс істейді. Қазіргі уақытта 7 топ мемлекеттік тілде, 5 топ орыс тілінде жұмыс істейді. Әрбір топтағы тәрбие, білім беру өнегелі әдептерге үйретудегі жаңа технология әдіс-тәсілдерімен ойын түрлері арқылы жүргізілген тәрбие жұмыстары нәтижесін беруде. Бөбекжай оқу-тәрбие жұмыстарының жоспарын жасап, бекітіп, сол бойынша біршама жұмыстар атқарды. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты негізінде мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасы топтарда жүзеге асырылуда. Бес білім беру саласымен жұмыс жасау елеулі нәтижелер берді. Бөбекжайда оқу-тәрбие жұмысын жақсартуда педагогикалық кеңестер, тәрбиешілерге және жас мамандарға арналған кеңестер жүргізілді. Әрбір топтағы тәрбие, білім беру-өнегелі әдептерге үйретуде қолданылатын жаңа әдіс-тәсілдер мен ойын түрлері арқылы жүргізілетін тәрбие жұмыстары нәтижесін беруде. Педагогтардың кәсіби күзиреттілігін, танымдық қажеттіліктерін, тәрбиелеумен оқыту үрдісін ұйымдастыру іс-

әрекеті барысында жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануларын қамтамасыз ету, өз бетімен ізденулеріне қолдау көрсету мақсатында «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқығудың жаңартылған мазмұнын іске асырудың негізгі бағыттары» тақырыбында пәктікүм-кенес, «Баланың шығармашылық қабілетін жетілдіруде эстетикалық тәрбиенің ролы» диалог-кенес, «Бөбекжайда педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерін дамытуды өздігінен білім алу жағдайында іске асыру», «Ұрпақ тәрбиесі-ел болашағы» тақырыптарында семинар өтті. Онда педагогтар өзара іс-тәжірибелерімен бөлісіп, әдістемелік көмек алды. Оқу жылында педагогикалық ұжыммен «Педагогикалық ұжымының педагогикалық ғылыми жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибелерін тәрбиелеу мен оқыту жұмыстарына қолдану», «Педагогтардың өздігінен кәсіби дағдыларының жүзеге асуының қалыптасуы», «Рухани жаңғырудың жарқын жолы» және «Әдістемелік жұмыстардың барысын қорытындылау» тақырыптарында педагогикалық кеңес өткізілді. Педагогтар инновациялық технологиялармен, жаңа бағдарламалармен танысты. Өздерінің теориялық білімдерін жыл бойы балалардың жан-жақты дамуына мақсатты түрде бағыттап, түрлі әдіс-тәсілдерді практикалық тұрғыда қолдана білді. Дәстүрлі емес әдіс-тәсілдерді балалардың тілдік дамыту жұмыстарында қолданып, соның нәтижесінде суреттер бойынша әңгіме құраудың, мазмұндаудың жаңа сызбасын әзірледі. 2022-2023 оқу жылында жылдық оқу жоспарына сай жұмыстар жүргізілді,- деді.

Шешім: жылдық оқу жоспарының орындалуы қанағаттанарлық деп танылсын.

3.Тыңдалды: Оқу жылының жұмысы қорытындысы нәтижесінде мадақтауға ұсынатын педагог кандидатурасын қарау.

Сөйледі: әдістемелік бірлестік жетекшісі М.Р.Нұрпеисова 2022-2023 оқу жылында әртүрлі сайыстарға қатысып өздерін жан-жақты көрсете білген педагогтарды атап оларды, жаңа оқу жылында мұғалімдер күні қарсаңында мадақтауға ұсынды.

Сөйлеген:

4. Тыңдалды: Келесі оқу жылындағы мақсат-міндеттер

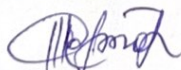
Сөйледі: Әдіскер С.Н.Байболова келесі оқу жылында педагогтардың өзіндік білім жетілдіру жұмыстарын жандандыру арқылы тәрбиеленушілерге заман талабына сай білім мен тәрбие беру, өзіндік білім жетілдіре отырып, оқыту мен тәрбиелеудің әдістерін жетілдіру мақсатында жалпы педагогикалық және психологиялық білімді оқып-үйрену, жаңаша білім мазмұнына сай құжаттарды толық толтыруды үйрену, тамыз кеңесіне баяндама оқитын педагогтар баяндамаларына дайындық жұмыстарын қарастырып, тақырыптарын бекітсін, - деді.

Әдістемелік кеңес төрайымы:

Байболова С.Н

Хатшы:

Садыкова С.Ш

БЕЛГІСІЗ
"Әлім" Ғылым және Білім басқармасының
менгерушісі: С.Н.Байболова

БАЛАЛАР ЖАРАҚАТЫНЫҢ АЛДЫН-АЛУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМ

Әдіскер: С.Н.Байболова

Кентау қаласы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛЫҚ ШАҚ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ
ОРТАЛЫҒЫ

**БАЛАЛАР ЖАРАҚАТЫНЫҢ АЛДЫН-АЛУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРОФИЛАКТИКЕ ДЕТСКОГО ТРАВМАТИЗМА**

Астана
2018

*Разработаны на базе Республиканского центра «Дошкольное детство»
Министерства образования и науки Республики Казахстан*

Рецензенты:

К. Атыманова, к.п.н.
Б. Кайыргалиева, заведующая
Ж. Акниязова, методист

Методические рекомендации по профилактике детского травматизма –
Астана, 2018 г. – 64 с.

Методические рекомендации разработаны и рекомендованы для оказания методической помощи педагогам дошкольных организаций в вопросах профилактики детского травматизма.

Данные рекомендации будут полезны также студентам ВУЗов и колледжей, обучающимся по специальности «Дошкольное воспитание и обучение» и родителям.

Методические рекомендации по профилактике детского травматизма рассмотрены и рекомендованы Научно-методическим советом Республиканского центра «Дошкольное детство» МОН РК (протокол № 2 от 26 февраля 2018 года).

Республиканский центр
«Дошкольное детство», 2018 г.

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

В Республике Казахстан травматизм занимают второе место. Из общего числа травм – 9% у подростков и 21% у детей дошкольного и младшего школьного возраста. Из всех повреждений 92% - опорно-двигательного аппарата: у детей – 89,8 %, у подростков – 93,5 %.

Детский травматизм на протяжении многих лет остается серьезной проблемой, так как не снижается, а наоборот, растет. Травмы у детей связаны с особенностями детского возраста: отсутствием жизненного опыта, недостатком самоконтроля, большой подвижностью и любознательностью.

Основными причинами возникновения повреждений у детей в дошкольных организациях являются, прежде всего, неудовлетворительный уход за детьми, недостаточный контроль за ними со стороны взрослых, а также слабая постановка или полное отсутствие системы в работе по профилактике травматизма.

В связи с этим, профилактика травматизма детей дошкольного возраста является актуальной задачей системы дошкольного воспитания и обучения.

Вопросы профилактики детского травматизма предусмотрены в Типовой учебной программе дошкольного воспитания и обучения.

Цель: оказание методической помощи педагогам дошкольных организаций в профилактике детского травматизма.

Задачи:

- обеспечить педагога методическими материалами;
- оказать содействие в формировании у детей знаний о безопасном поведении;
- обучение педагогов применению форм, методов и средств по профилактике детского травматизма.

Данные методические рекомендации включает следующие разделы: «Основные виды детского травматизма», «Мероприятия по профилактике детского травматизма», «Воспитание у детей безопасного поведения в разных возрастных группах», «Организация предметно-пространственной развивающей среды». Одним из путей решения проблемы травматизма является воспитание ответственного отношения к собственной безопасной жизнедеятельности, как личному самосохранению здоровья во всех его значениях, так и бережному отношению к здоровью других людей.

Таким образом, среди комплекса мероприятий, направленных на снижение заболеваемости и смертности детей, особую роль играет предупреждение несчастных случаев и травм. Работа по профилактике детского травматизма должна быть организована комплексно, чтобы к моменту поступления в школу ребенок легко мог ориентироваться в ближайшем окружении, владеть навыками безопасного поведения.

Профилактика детского травматизма представляет сложную проблему, решение которой требует усилий родителей, медиков, сотрудников дошкольных организаций

ОСНОВНЫЕ ВИДЫ ДЕТСКОГО ТРАВМАТИЗМА

Детский травматизм — это внезапно возникшие повреждения, вызванные внешним воздействием и встречающиеся среди детей разного возраста в условиях быта, проведения досуга, обучения и воспитания. В зависимости от причин и обстоятельств возникновения повреждений различают следующие виды детского травматизма:

- бытовой,
- уличный;
- транспортный;
- спортивный;
- водный.

1) В бытовой травматизм входят: ожоги, различные травмы опорно-двигательного аппарата (включая падение из окон, падение в лестничные пролеты, с крыши, с балконов), отравления, асфиксия, укусы животных, поражение электрическим током от неисправных электроприборов и утопления.

Бытовая травма чаще всего наблюдается у детей ясельного и дошкольного возраста и снижается в школьном возрасте. Предупреждение несчастных случаев в быту зависит от взрослых, ухаживающих за ребенком. Правильная организация ухода, благоприятные условия окружающей обстановки являются важнейшими факторами предупреждения бытовой травмы.

За детьми ясельного возраста требуется усиленное наблюдение. Систематическая санитарно-просветительная работа среди родителей и работников детских яслей, ознакомление их с причинами травм и мерами профилактики могут в значительной степени снизить количество травм. Если травма произошла в детском учреждении, она должна быть предметом разбора и обсуждения.

Бытовые травмы у детей дошкольного возраста возникают в основном при падении, ударе о разные предметы. Ожоги в этом возрасте возникают, в основном, из-за плохого надзора и небрежности взрослых. Количество ожогов уменьшается в связи с увеличением жизненного опыта ребенка. Предупреждение травм в этой возрастной группе зависит от соблюдения взрослыми элементарных правил безопасности в быту (правильное хранение спичек, ядовитых жидкостей, осторожное обращение с электроприборами, сосудами с горячей жидкостью во время стирки и т. п.). Соответствующая разъяснительная работа с родителями и воспитателями детских садов ведет к уменьшению несчастных случаев в этой группе детей.

2) *Уличный травматизм* - это порезы от разбитого стекла, свисающие сосульки с крыш домов и др. Наиболее частой причиной уличных травм у детей являются падения с высоты, включая падения с деревьев, заборов, крыш, гаражей, на ровном месте, с ледяной горки, с качелей, в открытые люки и др.

3) *Транспортный травматизм* - полученные травмы от автомашин, автобусов, троллейбусов, переход ребенка в неполюженном месте, нарушение

водителем правил ДТП, игра на железнодорожном полотне, катание на поездах, трамваях, наезд во дворе на коляску, наезд на детей и др. Причинами являются: недостаточный присмотр со стороны родителей, игра на проезжей части дороги, недисциплинированность детей, выпадение из движущегося транспорта и вина водителей автотранспорта. При перевозке ребенка в автомобиле, необходимо использовать специальное кресло и ремни безопасности.

5) Спортивный травматизм связан с травмами при игре в футбол, хоккей, езде на велосипедах, мопедах, мотороллерах, скутерах. Причина в невыполнении требований безопасности к оснащению территории детского сада, физкультурному оборудованию, состоянию прогулочных площадок. Игровые горки, лесенки должны быть устойчивы и иметь прочные перила, соответствовать возрасту детей и санитарным нормам (без острых углов, гвоздей, шероховатостей, выступающих болтов).

б) Водный травматизм связан с утоплением, который может произойти как летом, так и зимой. Главной причиной утопления является неумение плавать, незнание особенностей водоемов. Дети могут утонуть менее чем за две минуты даже в небольшом количестве воды, поэтому их никогда не следует оставлять одних в воде или близ воды, в т.ч. – в ванной.

Формы работы по вопросам детского травматизма могут быть самые разнообразные: беседы, прогулки, экскурсии по городу, рассматривание иллюстраций, игры и др.

Во время прогулок и экскурсий воспитатель обращает внимание детей на интенсивность уличного движения и поведение на улице. Детей дошкольного возраста необходимо приучать ходить только по тротуарам с правой стороны, обращать внимание на сигнал “берегись автомобиля”. В тех местах, где нет тротуаров, двигаться нужно по левой стороне улицы навстречу транспорту.

Педагогам дошкольных организаций в целях профилактики травматизма необходимо осуществлять контроль и страховку во время скатывания детей с горки, лазания, прыгивания с возвышенностей, катания на лыжах в зимний период, своевременно проводить проверку выносного материала (лопаток, лыж, лежанок, вертушек).

В профилактике детского травматизма большую роль играют педагоги, родители, сотрудники организаций образования, работники городских и районных санитарно-эпидемических станций, жилищно-коммунальных хозяйств (ЖКХ), акиматов, дорожной полиции. Они осуществляют постоянный присмотр за состоянием территории жилищных массивов, дошкольных организаций образования, за соблюдением правил безопасности при проведении ремонтных и строительных работ.

Основные меры профилактики детского травматизма:

- хранить препараты бытовой химии в недоступных для детей местах;
- соблюдать осторожность во время кормления ребенка горячей жидкой пищей;
- запретить детям находится во время приготовления пищи, мытья посуды, стирки белья и других работ на кухне;

- ограждать батареи отопительной системы, закрывать розетки в доступных детям местах;

- организовывать интересные и безопасные игры, отвлекающие детей от опасных шалостей, обучать детей правилам дорожного движения.

Для предупреждения травм при проведении здоровьесберегающих технологий, а также при проведении различного рода спортивных мероприятий необходимо помнить и выполнять следующие меры:

- запрещается проведение физических упражнений, тренировок в отсутствии инструктора, педагога;

- распределить детей на группы по возрасту, состоянию здоровья, физической подготовленности;

- не допускать к выполнению физической нагрузки и физкультурным развлечениям детей, не прошедших врачебного обследования;

- строго соблюдать основные требования методики обучения физическим упражнениям:

- а) последовательность в овладении двигательными навыками;

- б) постепенность в увеличении нагрузки;

- в) правильный показ упражнений и тщательный инструктаж;

- г) тщательный контроль за выполнением упражнений.

В каждой дошкольной организации на видном месте должен размещен план эвакуации при пожаре, который обеспечивает дополнительную безопасность. План в детском саду должен висеть на стенах коридоров и помещений в строгой последовательности мест, указанных на нем.

Профилактика травматизма разнообразна, но главным и самым надежным из них является контроль взрослых за безопасностью детей дома. Вместе с тем родители ни в коем случае не должны запрещать детям играть в подвижные игры, сковывать их непрерывными запретами и ограничениями: все нужно делать умеренно, чтобы не оскорбить и не унижить ребенка. С малышами нужно быть постоянно настороже, устранять с их пути опасные предметы. Старшим детям педагогам нужно постоянно объяснять о той опасности, которую несут в себе необдуманные поступки, доказывать ошибочность их представлений о героизме. Помогут родителям в этом удачно подобранная литература, кинофильмы, телепередачи.

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ ДЕТСКОГО ТРАВМАТИЗМА

Работа родителей и педагогов по предупреждению травматизма должна быть направлена на устранение травмоопасных ситуаций и систематическое обучение детей основам профилактики травматизма.

С этой целью в каждой дошкольной организации составляется и утверждается годовой план работы по предупреждению детского травматизма, предусматривающий: организационно-методическую работу с педагогами по обучению дошкольников ПДД, работу с детьми, работу с родителями, организацию предметно-развивающей среды, взаимодействие с социальными партнерами. В содержании должны быть предусмотрены инструктажи по охране жизни и здоровья детей во время проведения экскурсий и прогулок за пределами детского сада.

В целях повышения эффективности работы по профилактике детского травматизма в дошкольной организации в годовой план работы дошкольной организации следует включать совместные мероприятия с сотрудниками отдела дорожной полиции города (района). Вопросы по профилактике детского травматизма периодически рассматривать на педагогических советах и административных совещаниях при заведующей ДО.

Более углубленное знакомство детей с правилами безопасности в дошкольных организациях проводится с детьми старшего дошкольного возраста в ходе организованной учебной деятельности «Основы безопасного поведения».

Формирование знаний детей о безопасном поведении осуществляется по следующим этапам:

I этап – проведение диагностики для уточнения представления детей о правилах дорожного движения.

II этап – расширение первоначальных представлений детей, накопление новых знаний о правилах безопасности через различные формы познавательной деятельности (ОУД, беседы, просмотр видеофильмов, мультфильмов, организация целевых прогулок, рассматривание иллюстраций, заучивание рифмованных правил и др.).

III этап – закрепление полученных знаний и формирование сознательного отношения к соблюдению правил безопасности с помощью чтения и обсуждения произведений художественной литературы, игр-драматизаций, наблюдений во время экскурсий и из личного опыта.

IV этап – развитие у детей чувства контроля и самоконтроля. При обучении правилам безопасного поведения эти качества во многом помогают ребенку вовремя и правильно ориентироваться в создавшихся ситуациях.

Особую роль в формировании у детей правил безопасного поведения на улице имеют современные наглядные и технические средства обучения. С их помощью педагог может осуществлять инновационные подходы и решать поставленные задачи.

В помощь воспитателям в организации обучения детей правилам дорожного движения в методическом кабинете создается уголок по правилам дорожного движения. Каждый воспитатель должен проявить инициативу, творчество, учитывать особенности региона, условия ДО и своей группы.

Формы, методы и средства ознакомления детей с правилами безопасного поведения на улице:

- беседы;
- викторины;
- сюжетно-ролевые игры;
- игры-драматизации и театрализованные игры;
- игровые практикумы на транспортной площадке;
- рассматривание картин и иллюстраций;
- составление описательных рассказов по картине;
- составление рассказов из личного опыта;
- разыгрывание игровых обучающих ситуаций поведения на улице, в общественном транспорте;
- решение проблемных задач и ситуаций;
- просмотр мультфильмов, слайдов и др.

Дети старшего возраста уже имеют определенные представления об окружающем. Поэтому основным направлением работы является интеллектуально-игровая деятельность в виде занимательных игр, логических задач, головоломок.

Значительная часть в работе отводится практическим формам обучения: целевым прогулкам, наблюдениям, экскурсиям, во время которых дети наблюдают, как взаимодействуют пешеходы и транспорт, акцентируется внимание детей на таких важных моментах безопасности движения: как погодные условия, количество пешеходов, их двигательная активность (гуляют или спешат, перебегают дорогу или спокойно идут по переходу).

Рекомендуемая тематика целевых прогулок: «Знакомство с улицей», «Наблюдение за транспортом», «Пешеходный переход» и т. д. Педагоги вырабатывают у детей стереотип безопасного поведения на дороге. Для этого и проводится системная работа в сотрудничестве с родителями и представителями дорожного движения.

Примерные темы бесед, викторин:

- «Почему детям нельзя выходить на улицу без взрослых?»
- «Почему нельзя играть на тротуаре?»
- «Какие правила нужно соблюдать при переходе дороги?»
- «Что вы знаете о работе инспекторов дорожной полиции?»
- «Для кого предназначены дорожные знаки?»
- «Как надо вести себя в общественном транспорте?» и т.д.

Взрослым нельзя забывать, что дети склонны подражать им. Если ребенок видит, что старшие нарушают правила уличного движения, легкомысленно относятся к общепринятым рекомендациям, то от ребенка напрасно требовать чего-то другого, потому что ребенок прежде всего берет пример с взрослых.

Работа по снижению детского травматизма не будет полноценной и эффективной без активной помощи родителей. В семье ребенок делает первые шаги, в семье приобретаются первые навыки и умения, формируются привычки.

Проводя работу с родителями, необходимо помочь им осознать всю важность и значение их непосредственного участия в охране здоровья своего ребенка, личной и социальной ответственности за него. Важно убедить родителей в том, что они могут обучить детей избегать опасные ситуации, влекущие за собой получение травмы. Нужно построить работу так, чтобы родители задумались над этой проблемой.

ВОСПИТАНИЕ У ДЕТЕЙ БЕЗОПАСНОГО ПОВЕДЕНИЯ В РАЗНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУППАХ

Реализация задач по воспитанию у детей безопасного поведения на улицах и дорогах начинается с самого раннего возраста и реализуется через различные виды деятельности: в быту, в играх, организованной учебной деятельности, по пути из дома в детский сад. В любой деятельности, которой занимается ребенок, можно найти много моментов, чтобы поупражнять его в запоминании нужных знаний и выработки необходимых навыков.

В каждой возрастной группе рекомендуется оформить уголок по предупреждению травматизма у детей. Это может быть красиво оформленный стенд или папка-передвижка с рекомендациями для родителей. Материалы должны периодически меняться в зависимости от времени года, так как детский травматизм отличается сезонностью.

Первая младшая группа (2-3 года)

Воспитание у детей умения ориентироваться в ближайшем окружении начинается с первых дней пребывания их в дошкольной организации.

Дети данной возрастной группы уже могут узнавать и называть то, что они видят во дворе, на улице: дом, машина, мяч и т.п. В этом возрасте необходимо продолжать учить детей различать предметы, называть их, выбирать по размеру и цвету, выделяя красный, зеленый, желтый. Воспитатель знакомит не только с цветом, но и знакомит детей с тем, как действовать в соответствии с правилами (можно провести подвижную игру «Поезд»). С детьми организуются наблюдения с транспортом, характерным для местности, в которой живут. Понаблюдав на безопасном расстоянии, как быстро проезжают машины по дороге, показать дорожки, где ходят люди.

У детей 2-3 лет активно формируются следующие навыки безопасного поведения:

- понимает, что по улицам ходить одному нельзя, можно только с родителями или с другими взрослыми;
- выполняет переход через проезжую часть, только держась за руку взрослого человека;
- знает, что дорога таит в себе опасность (Воспитатель здесь должен очень четко чувствовать границу целей – воспитывается не страх пред машинами, техникой и дорогой, а чувство опасности).

Вторая младшая группа (3-4 года)

Учить детей различать проезжую часть дороги, тротуар, обочину, понимать значение зеленого и красного сигналов светофора. Учить детей ориентироваться в пространстве, согласовывая свои движения с определенными правилами (на красный свет – стоять, на зеленый – двигаться). Учить останавливаться на краю тротуара и самому никогда не выходить на проезжую часть дороги. Различать виды транспорта. На конкретных примерах раскрывать понятие «быстро-медленно» (сравнить две движущиеся машины, которые обгоняют друг друга; человек идет медленно, а машина едет быстро и т.д.) Устанавливать причинно-следственные связи и зависимости (транспорт

остановился – и люди начали переходить дорогу, люди перешли – транспорт поехал). Пользоваться такими терминами, как дорога, улица, тротуар, проезжая часть.

Рассказывая о назначении маршрутных транспортных средств, воспитатель знакомит детей с правилами поведения в общественном транспорте. Дети должны учиться определять положение того или иного предмета по отношению к себе (впереди меня – забор, за ним – дом, справа от меня – машина, слева – дорога и т.д.). Закрепление полученных впечатлений необходимо организовывать на занятиях, в играх, беседах, в практикумах на макетах, фланелеграфе.

У детей 3-4 лет в результате накопленного опыта формируются следующие навыки безопасного поведения:

- знает, что по улицам ходить одному нельзя, можно только с родителями или с другими взрослыми;
- не ступать на проезжую часть дороги до того как загорится зеленый свет;
- при переходе через улицу, держаться за руку взрослого человека;
- понимает, что транспорт и дорога могут быть безопасными, если выполнять определенные правила и требования.

Средняя группа (4 – 5 лет)

В средней группе следует продолжать работу, начатую в младших группах. Учить детей ориентироваться на участке детского сада и расположенных поблизости улицах; знакомить с названиями общественно – бытовых зданий в ближайшем окружении.

Развивать наблюдательность и любознательность детей, продолжая знакомить их с правилами дорожного движения. Учить детей устанавливать простейшие связи во взаимоотношениях пешеходов и водителей транспорта. Расширять знания об общественном транспорте, познакомить с трудом шофёра. Продолжать учить детей определять и называть местоположение транспорта, человека, изменения в их движении: едет, идёт, бежит, переходит, поворачивает, останавливается, далеко, близко. Учить детей составлять небольшой рассказ о дорожной ситуации по содержанию сюжетной картинки.

Учить рассказывать о себе: на чем ездил, как это происходило, где стоял или сидел, за что держался. Продолжать упражнять детей в умении ориентироваться в пространстве, определять направление от себя, двигаться в этом направлении: направо, налево, вперёд, назад, вверх, вниз; знать правую и левую руку. Во время прогулок учить определять правую часть тротуара и придерживаться ее. Дети должны уметь определять положение того или иного предмета по отношению к себе (впереди меня – забор, за ним – дом, справа от меня – машина, слева – дорога и т.д.).

В течение года с детьми организуются несколько целевых прогулок, где они наблюдают за работой светофора, взаимодействием пешеходов и транспорта, знакомятся со специальной разметкой на дороге и дорожными знаками, воспитатель обращает внимание на пешеходный переход и одновременно на обозначающий его знак. Дети учатся находить его на иллюстрациях в книгах,

на макетах. Объяснить детям важность правильного поведения на самом пешеходном переходе и при подходе к нему.

К пяти годам у детей формируются следующие навыки безопасного поведения:

- знают, что ходить можно только по тротуару;
- осуществляют движение по тротуару, придерживаясь правой стороны;
- понимают, что нельзя по тротуарам бегать, это мешает другим пешеходам и опасно, так как можно выбежать на проезжую часть дороги;
- имеют представление, что движение на дороге регулирует светофор;
- переходят улицу через подземный переход.

Старшая группа (5-6 лет)

В старшей группе воспитатель не только уточняет и дополняет имеющиеся у детей знания, но и готовит их к решению практических задач, связанных с дорожными ситуациями, встречающимися в жизни. Ориентируясь в пространстве, дети учатся определять положение того или иного предмета не только по отношению к себе, но и по отношению к другим. Необходимо продолжать учить детей умению свободно ориентироваться на участке детского сада и в ближайшем микрорайоне (где находится школа, магазин, аптека, поликлиника, почта). Ориентироваться в многообразии транспортных средств своей местности: на чем можно проехать от дома до детского сада, магазина, поликлиники, каким транспортом пользуются родители. Продолжается знакомство детей с правилами поведения в общественных местах: разговаривать негромко, соблюдать порядок, чистоту, уступать в транспорте место старшим, младшим и инвалидам. Обращается внимание детей на то, что нельзя прислоняться к двери, держаться руками за дверь (может открыться, прищемить пальцы, руку); во время движения нужно держаться за поручни, так как может быть резкая остановка автобуса. Дети должны знать, где в транспорте находятся места для пассажиров с детьми, инвалидов, как оплатить за проезд.

В старшей группе целевые прогулки организуются один раз в месяц, где закрепляются представления детей о проезжей части, осевой линии; дети знакомятся с перекрестком, некоторыми дорожными знаками, получают более полные знания о правилах для пешеходов и пассажиров. Продолжается знакомство не только с Правилами дорожного движения, знаками, но и с причинами дорожно-транспортных происшествий.

Полученные знания закрепляются в играх, в игровых обучающих ситуациях, в беседах и рассказах детей.

Навыки, которые усваивают дети старшего дошкольного возраста:

- знают, что прежде чем перейти дорогу, надо остановиться, осмотреться;
- понимают, что когда едешь в автобусе, троллейбусе или другом виде транспорта надо обязательно за что-то держаться, чтобы не упасть при резком торможении;
- знают, что играть возле дороги и даже стоять у края проезжей части дороги – опасно;

- понимают, что выйдя из транспорта, не надо спешить, лучше подождать, пока трамвай, автобус, троллейбус отъедут от остановки, а потом, оглядевшись, можно переходить дорогу.

Подготовительная группа (6-7 лет)

Деятельность детей 6-7-летнего возраста направлена на:

- восприятие информации (умение смотреть и видеть, слушать и слышать, чувствовать сигналы, которые посылает улица);
- обработку информации (определение уровня опасности или безопасности);
- выработку и принятие наиболее безопасного решения;
- исполнение принятого решения.

Дети этого возраста должны хорошо знать свой микрорайон, особенно места пересечения улиц, где и какие стоят знаки (пешеходный переход, движение пешеходов запрещено, железнодорожный переезд со шлагбаумом, ремонтные работы, дети, пункт медицинской помощи). Чтобы полученные знания стали прочными, они должны сочетаться с реальными жизненными ситуациями, а также закрепляться в играх, в игровых обучающих ситуациях, в беседах с детьми.

В этом возрасте необходимо формировать у детей самостоятельность и ответственность в действиях, связанных с переходом улицы, учить устанавливать причинно-следственные связи, выбирать наиболее безопасные маршруты движения от дома до детского сада, к магазину. Учить детей определять, предвидеть опасность дорожной ситуации и возможность её избежания, воспитывать у детей уважение к пешеходам и водителям.

В результате проводимой работы у детей 6-7 лет формируются следующие навыки:

- знают, что переходить дорогу только тогда, когда видишь ее всю;
- понимают, что из всех маршрутов движения выбирать тот, который наиболее безопасный;
- умеют реагировать на все изменения погоды и условия видимости как на повышение уровня опасности;
- выполняют требования дорожных знаков, сигналов регулировщика и светофора.

Чтобы у ребенка не появился страх перед дорогой и транспортом, надо стремиться сформировать у него уверенность в том, что если он будет соблюдать осторожность и выполнять правила дорожной безопасности, с ним ничего плохого не случится.

Воспитание навыков безопасного поведения у детей должно осуществляться в процессе всей активной деятельности: в играх, посильном труде, в процессе ознакомления с доступными пониманию детей событиями и явлениями общественной жизни, с родной природой.

На ОУД «Ознакомлению с окружающим», «Основы безопасного поведения», во время работы в уголке природы и на участке дети не только овладевают навыками работы, но и познают правила безопасного обращения с различными предметами, учатся применять свои знания в различных жизненных ситуациях.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ РАЗВИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Работа по созданию развивающей среды проводится в соответствии с Типовой учебной программой и способствует формированию знаний и навыков безопасного поведения у детей дошкольного возраста.

Для реализации задач по профилактике травматизма в методическом кабинете должны быть представлены следующие материалы:

- нормативно-правовая база по формированию у детей дошкольного возраста безопасного поведения;
- методическая литература;
- методические рекомендации педагогам;
- перспективное тематическое планирование мероприятий по профилактике детского травматизма для всех возрастных групп;
- сценарии викторин, развлечений, праздников, экскурсий;
- памятки, инструкции, рекомендации, советы для родителей, для детей в картинках;
- учебно-методическая и художественная литература;
- обучающие игровые мультимедийные пособия;
- компьютерные программы, игры по правилам дорожного движения.

Наряду с традиционными формами работы, применяются такие инновационные технологии, как проектная деятельность, для которой специально формируется пространственная среда, дети изучают, экспериментируют, учатся находить правильные решения. Реализация проектов в данном направлении способствует повышению эффективности работы по профилактике и предупреждению детского дорожно-транспортного травматизма. Именно в этой деятельности ребята могут проявить самостоятельность в поиске решений поставленных перед ними задач.

Предметно-развивающая среда в группе включает наглядные, интересные, художественно оформленные материалы:

- рисунки детей по тематике безопасности дорожного движения; отдельные иллюстрации транспортных и пешеходных светофоров;
- пешеходные переходы («зебры», подземные, надземные переходы); иллюстрации дорожных знаков;
- сюжетные иллюстрации правильных и неправильных действий пешеходов (на предмет определения детьми, можно или нельзя совершать изображенные на картинках действия).

В соответствии с Типовым учебным планом, начиная со старшей группы, 1 раз в две недели проводится ОУД «Основы безопасного поведения». Для реализации поставленных задач педагог использует учебно-методический комплекс, который включает: дидактический и демонстрационный материал, обучающие видеофильмы, игры, стихотворения, загадки, переносной механический действующий светофор, знаки дорожного движения, фланелеграф, плакаты, сюжетные картинки, отражающие дорожные ситуации,

конструкторы «Лего», металлические конструкторы, строительные наборы, набор транспортных средств и др.

Большое внимание необходимо уделять и работе с родителями. С помощью наглядной пропаганды следует подчеркивать ту ответственность, которая лежит на взрослых. Важно показать родителям всю серьезность проблемы, обозначить ситуации, которые часто приводят к трагедии. Только в тесном содружестве детского сада и семьи у детей можно выработать твердые навыки безопасного поведения на улице. На родительские собрания необходимо включать следующие вопросы: «Дисциплина на улице – залог безопасности пешеходов», «Для чего нужны правила дорожного движения и что они собой представляют», «Типичные случаи детского дорожно-транспортного травматизма и меры его предупреждения», «Роль взрослых в обучении детей правилам поведения на улицах» и др.

Родителям сообщается информация обо всех профилактических мероприятиях, проводимых в дошкольной организации по безопасности дорожного движения (игры; смотры-конкурсы на лучший рисунок; развивающие и обучающие занятия по изучению правил безопасного поведения на улице; заучивание стихов, отгадывание загадок; театрализованные спектакли-представления, показ мультфильмов и т. д. с указанием дат, сроков проведения, сообщениями о ходе подготовки к ним, участии родителей в этих мероприятиях и подведении итогов).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Детский травматизм может быть предотвращен благодаря комплексным мерам, проводимым дошкольной организацией. Лишь совместные усилия родителей, воспитателей, сотрудников дошкольной организации и работников заинтересованных структур смогут обеспечить позитивный эффект в борьбе с детским травматизмом.

Таким образом, среди комплекса мероприятий, направленных на снижение заболеваемости и смертности детей, особую роль играет предупреждение несчастных случаев и травм, которые являются одним из главных факторов, угрожающих жизни и здоровью детей.

Работники дошкольной организации должны поставить перед собой задачу - сделать все возможное, чтобы предотвратить несчастные случаи с детьми не только в стенах своего учреждения, но и дома, на улице, на отдыхе в лесу, парке и т.п.

Администрация дошкольной организации должна создать травмобезопасную среду и обеспечить постоянный жесткий контроль за охраной жизни и здоровья детей, а также за строгим соблюдением требований техники безопасности.

Целенаправленная, социально ориентированная профилактическая работа по профилактике детского травматизма в конечном итоге позволит снизить уровень детского травматизма детей, сохранить их здоровье, а самое главное – жизнь ребенка.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года №319.
2. Трудового кодекса Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года
3. Об утверждении Санитарных правил «Санитарно-эпидемиологические требования к дошкольным организациям и домам ребенка» (Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 17 августа 2017 года)
4. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения РК, ППРК от 13 мая 2016 года № 292.
5. Типовой учебный план дошкольного воспитания и обучения, приказ МОН РК от 20 декабря 2012 года № 557.
6. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения по приказу МОН РК от 12 августа 2016 года №499
7. Правила разработки, утверждения и пересмотра инструкции по безопасности и охране труда работодателем. Утверждены приказом Министра здравоохранения и социального развития Республики Казахстан от 30 ноября 2015 года № 927
8. Батпенев Н.Д., Джаксыбекова Г.К. Некоторые итоги реализации программы по профилактике и снижению травматизма в РК // Стратегия развития здравоохранения Республики Казахстан: материалы международной конференции. – Алматы, 2003. – С.29-32.
9. Тойлыбаев Н.А. Состояние травматизма среди детского населения республики казахстан
10. Нормы оснащения оборудованием и мебелью организаций дошкольного и среднего образования, а также специальных организаций образования, приказ МОН РК от 22 января 2016 года № 70.
11. Хромцова Т.Г. Воспитание безопасного поведения дошкольников на улице: Учебное пособие – М.: Центр педагогического образования, 2007.
12. Авдеева Н.Н., Князева О.Л., Стеркина Р.Б. Безопасность: Учебное пособие по основам безопасности жизнедеятельности детей старшего дошкольного возраста. – М.: ООО «Издательство АСТ - ЛТД», 1998.

Традиционная модель была предложена благодаря комплексному анализу различных организаций. Уникальные условия, особенности, структура дошкольных организаций и работников дошкольных структур позволяют получить эффект в борьбе с травматизмом.

Такая форма, среди комплексных мероприятий, направленных на снижение заболеваемости и смертности детей, особую роль играет предупреждение несчастных случаев и травм, которые являются одним из главных факторов угрожающих жизни и здоровью детей.

Увеличение дошкольных организаций должны поставит перед собой задачу сделать все возможное, чтобы предотвратить несчастные случаи с детьми.

**Балалардың өмірі мен денсаулығын қорғау бойынша
балабақша тәрбиешілеріне арналған
НҰСҚАУЛЫҚ**

1. Балалардың өмірі мен денсаулығын қорғау жөніндегі нұсқаулықты балабақшаның барлық тәрбиешілері орындауға міндетті.
2. Тәрбиешілер балалардың өмірі мен денсаулығы үшін жеке басымен жауап береді.
3. Тәрбиешілер баланың мінез-құлқы мен тәртібін барлық күн тәртібі сәттерінде байқап-бақылап отырулары, жарақаттан сақтандыруға көңіл аударуы тиіс.
4. Балалардың балабақша ішінде, балабақша территориясынан тыс жерде жүріп-тұруы барысында, сондай-ақ оқытудың техникалық құралдардың (теледидар, компьютер және т.б.) пайдаланған кезде қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, олардың балабақша аумағынан сыртқа кетуіне жол бермеу.
5. Бала өздігінен кетіп қалған жағдайда тәрбиеші жедел оны іздестіруді ұйымдастырып, бұл туралы әкімшілікке хабарлауы тиіс.
6. Балаларды үйлеріне жалғыз жіберуге, оларды бөтен, мас күйдегі адамдаға беруге тыйым салынады.
7. Баланы балабақшадан алуға сенім білдірілген адамдарына қатысты ата-аналармен ертерек келісіп, бұл ата-анасы мен сенім білдірілген тұлға растаған сенімхатпен рәсімделуі қажет.
8. Балалармен ұйымдастырылған оқу қызметін өткізген кезде ҚТ сақтап, оларды еңбектің қауіпсіз әдістеріне үйрету.
9. Ұйымдастырылған оқу қызметінде сіріңке және басқа да қауіпті материалдарды қолдануға болмайды.
10. Учаскеде, топта, дәлізде және баспалдақ алаңдарында өзін-өзі ұстау тәртібінің қауіпсіздігі туралы балаларға үнемі нұсқаулық беру.
11. Балаларды серуендеу кезінде топқа жалғыз жібермеу.
12. Әрдайым балалардың қасында болу.
13. Серуен алдында телімде қауіпті заттар мен өсімдіктердің бар-жоғын қарау.
14. Балалар өрмелегенде және спорт жабдықтармен айналысқанда (әткеншек тебу, карусель, гимнастика қабырғаларымен, спиральмен өрмелеу, орындықтармен және бөренемен жүру) оларды сақтандыру қажет.
15. Балалардың жарақаттануын болдырмау үшін барлық стационарлық балалар жабдықтары, портреттер, картиналар, шкафтар, сөрелер және т.б. еденге немесе қабырғаға бекітілуі тиіс.

ИНСТРУКЦИЯ
для воспитателей детского сада
по охране жизни и здоровья детей

1. Инструкция по охране жизни и здоровья детей обязательна для исполнения всеми воспитателями детского сада.
2. Воспитатели несут персональную ответственность за жизнь и здоровье детей.
3. Воспитатели должны осуществлять наблюдение за поведением ребенка во всех режимных моментах, обращать внимание на профилактику травматизма.
4. Обеспечивать безопасность детей во время передвижения по помещению детского сада, за пределами территории детского сада, а также при использовании технических средств обучения (телевизор, компьютер и т.д.), не допускать ухода детей за пределами участка детского сада.
5. В случае самовольного ухода ребенка воспитатель должен немедленно организовать его поиски, поставить в известность администрацию.
6. Запрещается отпускать детей домой одних, отдавать их чужим лицам, лицам в нетрезвом состоянии.
7. Необходимо заранее договориться с родителями относительно тех лиц, которым они доверяют брать ребенка из детского сада и оформить это доверенностью, заверенной родителем и доверенным лицом.
8. Соблюдать ТБ при проведении занятий с детьми, обучать их безопасным методом труда.
9. Не использовать на занятиях спички и другие опасные материалы.
10. Постоянно инструктировать детей о безопасном поведении на участках, в группах, коридорах и на лестничных площадках.
11. Не отпускать детей одних в группу во время прогулки.
12. Всегда цаходиться рядом с детьми.
13. Перед прогулкой осматривать участок на наличие опасных предметов и растений.
14. Во время занятий на спортивном оборудовании (катание на качелях, каруселях, лазание по гимнастическим стенкам, спиралям, ходьба по скамейкам и бревну) необходимо их страховать.
15. Все стационарное детское оборудование, портреты, картины, шкафы, полки и др. должны быть закреплены на полу или стене во избежание детского травматизма.

Ұйымдастырылған оқу қызметін ұйымдастыру және өткізу бойынша балабақша тәрбиешілеріне арналған НҰСҚАУЛЫҚ

1. Балалардың қауіпсіз тәртіп ережелерін игеруі және айналасындағы заттарға дұрыс қарауы үшін оларға осы заттардың қасиеттері туралы түсінікті, қарапайым түрде білуге баулу.
2. Баланы абай болуға үйрету, оның саналы түрде жарақаттану қаупі бар жағдайлардан алшақ болуға көмектесетін мақсаттарын қалыптастыру.
3. Баланың бүкіл белсенді қызметі үрдісінде қауіпсіз мінез-құлақ тәртібі дағдыларына тәрбиелеу.
4. Барлық ұйымдастырылған оқу қызметінде, әсіресе құрастыру, қол еңбегі, аппликация ұйымдастырылған оқу қызметін кезінде балаларды түрлі заттарды (қайшы, ине, табиғи материалдар және т.б.) қауіпсіз қолдана білуге үйрету.
5. Ұйымдастырылған оқу қызметінде, қолмен ұсақ-түйек жасағанда материал ретінде сіріңкені және басқада балалар денсаулығына зиян заттарды пайдалануға болмайды.
6. Ұйымдастырылған оқу қызметін ұйымдастырып, өткізу кезінде табиғи жарықтың болуына (жарық сол жақтан түсуі тиіс) көңіл аудару.
7. Ұйымдастырылған оқу қызметін өткізген уақытта бір де бір бала топтың басқа үй-жайында жалғыз қалмауын қадағалау.
8. Қауіпсіздік ережелері туралы нақты әрбір ұйымдастырылған оқу қызметінде балаларға нұсқаулық беру.
9. Ұйымдастырылған оқу қызметіне арналған жабдықтар ҚТ талаптарына сәйкес болуы тиіс.
10. Ұйымдастырылған оқу қызметін ұйымдастыруға қойылатын санитарлық-гигиеналық талаптарды сақтау.

ИНСТРУКЦИЯ для воспитателей детского сада по организации и проведению ОУД

1. Для усвоения детьми правил безопасного поведения и правильного обращения с окружающими предметами прививать детям доступные элементарные знания о свойствах этих предметов.
2. Приучать ребенка к осторожности, формировать определенные установки, которые помогут ему сознательно избежать травмоопасных ситуаций.
3. Воспитывать навыки безопасного поведения в процессе всей активной деятельности ребенка.
4. На всех ОУД, особенно по конструированию, ручному труду, аппликации, обучать детей безопасному обращению с различными предметами (ножницами, иголкой, природным материалом и т.д.)

5. Не использовать на ОУДв качестве материала для поделок спички и другие опасные для здоровья детей предметы.
6. При организации и проведении ОУД следить за естественным освещением (свет должен падать с левой стороны).
7. Во время проведения ОУД следить за тем, чтобы ни один ребенок не находился в другом помещении группы один.
8. Инструктировать детей о правилах безопасности на каждом конкретном ОУД.
9. Оборудование для ОУД должно соответствовать 4 требованиям ТБ.
10. Соблюдать санитарно - гигиенические требования к организации ОУД.

**Жаз мезгілінде баланың өмірі мен денсаулығын қорғау жөніндегі
балабақша тәрбиешілеріне арналған
НҰҚСАУЛЫҚ**

1. Балалар топта болған уақытта күні бойы ауа-жылу режимін сақтау.
2. Балалар жоқ кезде, топтық бөлмеде - балалар ұйықтағанда немесе серуендегенде желдетілуі керек.
3. Балалар серуенге баспалдақпен түскенде ҚТ сақтай отырып, ұйымдастырыла шығарылады: балалар төменгі канат-қоршаулардан ұстап, бірін-бірі итермеуі және қумауы тиіс.
4. Балалар серуендейтін телім алдын ала қауіпті заттар мен өсімдіктердің бар-жоғына тексеріледі, ондағы жабдықтар балалардың ойнауына қауіпсіз: берік, шығып кеткен шеге мен босаған тақтайларсыз болуы тиіс.
5. Құммен ойнайтын орында таңартенге және кешкі серуеннен кейін құм қазылып, конус тәрізді тәрізді етіп бір жерге үйіледі.
6. Балалар құммен ойнағанда бір-біріне лақтырмауын және шашпауын бақылау қажет. Балаларға құмның көзге түсуі мүмкін екендігі ескертіліп, айтылады.
7. Балалардың бассейнге шомылуы қатаң түрде кесте бойынша және тәрбиеші немесе медицина қызметкері қатысуымен өткізіледі.
8. Балалар шомылған кезде шомылу мен демалу уақыты кезектестіріліп, уақыт мөлшері сақталады.
9. Ыстық уақытта қызып кетуді болдырмас үшін балалардың басына жеңіл әрі жұмсақ бас киімдер кигізілуі тиіс.
10. Өткеншек тепкенде және ойын төбешектеріне шығып-түсіп, спиральдарға, баспалдақтарға өрмелегенде балалар міндетті түрде сақтандырылады.
11. Ыстық мезгілде су ішу режимін сақтау қажет: балаларға қайнатып суытылған су немесе шырын ішкізу.
12. Баланың бойы жететін деңгейде ілгек пен шеге қағуға, үй жайды безендіргенде кнопка, ине скрепка басқа да үшкір заттарды қолдануға тыйым салынады.

13. Бөлме өсімдіктерінің астындағы нәрселері орнықты болуы тиіс, гүлді шешінетін шкафқа, топтық және дәретхана бөлмелеріне орналастыруға жол берілмейді.

14. Қандай жағдай болса да, баларадың караусыз қалдыруға болмайды.

15. Балалар мен ата-аналарға дәрілік препараттар (дәрумендер, шырындар және т.б.) әкелуге және беріп жіберуге рұқсат етпеу.

16. Балаларды қабылдап алған уақытта олардың өздерімен өмірлері мен денсаулықтарына қауіп төндіретін майда, қажетсіз заттарды (ұсақ моншақ, тиын, түйме, шаш қыстырғыш, сақина және т.б.) әкелмеуін бақылау.

17. Балалар топта болғанда дәретханада, топта және ұйықтайтын бөлмеде торы жоқ терезелерді ашық қалдырмау.

18. Балаларға қауіпті деген сабаққа арналған қажет жабдықтарды, сондай-ақ зарарсыздандыратын ерітінділер мен жуу құралдарын бала қолы жетпейтін орында ұстау.

19. Балабақшада болған уақытта туындауы мүмкін қауіпті жағдайлар бойынша нұсқауларды балаларға үнемі үйрету.

20. Балабақшадан тыс жерлерде балалармен экскурсия өткізу және серуендеу жөніндегі нұсқаулықты сақтау.

ИНСТРУКЦИЯ

для воспитателей детского сада по охране жизни и здоровья детей в летний период

1. В течение дня во время пребывания детей в группе соблюдать воздушно-тепловой режим.

2. Проветривание проводить только в отсутствие детей; в групповой комнате во время сна или прогулок детей.

3. На прогулку детей выводить организованно, соблюдать технику безопасности при спуске с лестницы: дети должны держаться за нижние перила, не толкать и перегонять друг друга.

4. Участок для прогулок с детьми должен предварительно осматриваться на наличие опасных предметов и растений, оборудование на участке должно быть безопасным для игр детей: устойчивым, без торчащих гвоздей и ослабленных досок.

5. Песок в песочнице должен вскапываться после утренней и вечерней прогулок и собираться в конусообразную кучу.

6. При играх детей с песком следить, чтобы они не разбрасывали и не бросали друг в друга. Напоминать детям, что песок может попасть в глаза.

7. Купание детей в бассейне проводить строго по графику и только в присутствии воспитателя и медицинского работника.

8. При купании детей чередовать время купания и отдыха, соблюдать дозировку времени.

9. В жаркое время, во избежание перегрева, у детей должны быть мягкие и легкие головные уборы.

10. При катании детей на качелях и горках, при лазании на спиральных, лестницах обязательно страховать детей.

11. В жаркое время года необходимо соблюдать питьевой режим: поить детей охлажденной кипяченой водой или соками.

12. Запрещается вбивать крючки и гвозди на уровне роста ребенка, использовать в оформлении помещения кнопки, иглы, скрепки и другие острые предметы.

13. Подставки под комнатные растения должны быть устойчивыми; не допускать установки кашпо с цветами на шкафах для раздевания, в групповых и туалетных комнатах.

14. Ни при каких обстоятельствах не оставлять детей одних, без присмотра взрослых.

15. Не разрешать детям и родителям приносить и передавать лекарственные препараты (витамины, сиропы и др.)

16. Во время приема детей контролировать, чтобы у детей не было с собой мелких и ненужных предметов, представляющих опасность для их жизни и здоровья (мелкие бусы, монеты, пуговицы, заколки, колечки и др.)

17. Во время присутствия детей в группе не оставлять открытыми не покрытые сеткой окна в туалете, группе и в спальном комнате.

18. Все необходимое оборудование для занятий, представляющее опасность для детей, а также дезрастворы и моющие средства держать в недоступном для детей месте.

19. Постоянно инструктировать детей по опасным ситуациям, которые могут возникнуть во время их пребывания в детском саду.

20. Соблюдать инструкцию по проведению экскурсий и прогулок с детьми за пределы детского сада.

**Қыс мезгілінде баланың өмірі мен денсаулығын қорғау жөніндегі
балабақша тәрбиешілеріне арналған
НҰСҚАУЛЫҚ**

1. Күні бойы балалар топта болған уақытта жылу режимін сақтау керек.
2. Терезелер жабық, үй-жай жылытылған болуы тиіс.
3. Серуен алдында балалар ойнайтын жерді даярлап қою керек: жолды, сырттағы басқышты, орындықтар мен қалқа шатырды қардан, мұздан тазалау.
4. Жалғыз аяқ жол мен орындықтарды тазаласуға тек үлкендеу балаларды тартуға болады, олар үшін балаларға ағаш күректер болғаны жөн.
5. Еңбек қызметтері тәрбиешінің қадағалауымен жүреді.
6. Мұз төбешіктерден сырғанау тек тәрбиеші бақылауымен ғана рұқсат етіледі.

7. Шанамен сырғанағанда балаларды сақтандыру қажет.
8. Балабақша аумағында серуендеген уақытта балалардың қар не мұз түсуден сақтануы үшін ғимаратқа жақындамағаны жөн.
9. Балаларды қармен ойнаудың ережелерімен таныстыру: қар мен мұзды ауызға салуға, бір-бірімен мұзбен атысуға болмайды, қарды тек қолғаппен ойнау.
10. Сыртқы ортамен байланысты туындайтын жаракаттану қаупі бар жағдайларды дер кезінде жою.
11. Балаларды жаракаттанудың алдын алу негіздеріне үйрету: қыста жолда абайлап жүру, мұз жолда сырғанақ теппеу, ересек адамның қолынан ұстау, шанамен жүргінші жолы бойында сырғанамау.
12. Балалардың серуенде тоңазып қалмауын бақылап отыру.

ИНСТРУКЦИЯ для воспитателей детского сада по охране жизни и здоровья детей в зимний период

1. В течение дня во время пребывания детей в группе соблюдать тепловой режим.
2. Окна должны быть закрыты, помещение утеплено.
3. Перед прогулкой подготовить участок для игровой деятельности детей: очистить от снега, льда и сосулек дорожки, наружные лестницы, беседки и навесы.
4. К очистке снега с дорожек и скамеек можно привлекать только старших детей, для них необходимо иметь детские деревянные лопатки.
5. Трудовая деятельность детей должна проходить под присмотром воспитателя.
6. Катание с ледяных горок разрешается только под присмотром воспитателя.
7. При катании на санках необходимо страховать детей.
8. Во время прогулок по территории детского сада не подходить близко к зданию во избежание попадания сосулек или снега с крыши на детей.
9. Инструктировать детей о правилах игры со снегом: нельзя брать в рот снег сосульки, кидать сосульками друг в друга, играть со снегом только в варежках.
10. Вовремя устранять возникающие травмоопасные ситуации, связанные с внешней средой.
11. Обучать детей основами профилактики травматизма: зимой осторожно идти по дорогам, не кататься на ледяных дорожках, держаться за руку взрослого, не кататься на санках близко к проезжей части.
12. Следить за тем, чтобы дети на прогулке не переохладились.

Қысқы мезгілде баланың өмірі мен денсаулығын қорғауға тәрбиешілеріне арналған
ИНСТРУКЦИЯ

1. Серуенге шығар алдында жерде балалар үшін қауіпті жолды тексеру: сырттан шығып, сым шығып тұрған иеге.
2. Балалардың ауқалдарына бітеген заттарды, өсімдіктерді, саныр салмауын бақылап отыру қажет.
3. Жалбырлы күндері балалардың үстіңде серуендеуге сай киім болуын қадағалау.
4. Жұмынды күні балалар көлікке немесе қалың мұзды беткеулерге Серуендеу, жақын ақсақтарға болмай.
5. Балабақша аумағынан тыс жердегі парк пен сабаққа мұқият бақылау жүргізу. Балабақша аумағынан тыс жерге серуендеу ермегі.

**Көктемгі-күзгі кезеңде баланың өмірі мен денсаулығын қорғау
жөніндегі балабақша тәрбиешілеріне арналған
НҰСҚАУЛЫҚ**

1. Серуенге шығар алдында жерде балалар үшін қауіпті заттардың бар жоғын тексеру: сынған шыны, сым, шығып тұрған шеге.
2. Балалардың ауыздарына бөтен заттарды, өсімдіктерді, санырауқұлақты салмауын бақылап отыру қажет.
3. Жаңбырлы күндері балалардың үстінде серуендеуге сай киімдерінің болуын қадағалау.
4. Жауынды күні балалар көлеңкеде немесе қалқаның астында болуы тиіс. Серуендеу уақытын қысқартуға болады.
5. Балабақша аумағынан тыс жердегі парк пен саябаққа экскурсияға шыққан уақытта «Балалармен экскурсия жасау және серуендеу ережесі» нұсқаулығын сақтау қажет.
6. Қала көшелерімен серуендеу кезінде көшеден өтудің ережесін сақтау керек: қиылыста, бағдаршам белгісі бойынша, өздерімен бірге қызыл белгі беретін жалауша алу. Балалар тобына екі ересек адам еріп жүру қажет.
7. Әткеншек тепкенде, төбешіктен сырғанағанда, спиральмен, баспалдақпен өрмелегенде және т.б. балаларды сақтандыру қажет.
8. Балаларды жалғыз жібермеу керек, олар үй-жайға ұйымдастыра топтаса кіргізіледі.
9. Телімдегі кеуіп қалған ағаш, бұтақ пен бұталарды уақтылы жинап отыру қажет.

ИНСТРУКЦИЯ

**для воспитателей детского сада охране жизни
и здоровья детей в весенне - осенний период**

1. Перед прогулкой осмотреть участок на наличие опасных для детей предметов: битое стекло, проволока, торчащие гвозди.
2. Необходимо следить за тем, чтобы дети не брали в рот посторонние предметы, растения, грибы.
3. В дождливую погоду следить, чтобы у детей была соответствующая одежда для прогулок.
4. В непогоду дети должны находиться в беседке или под навесом. Время прогулки можно сократить.
5. Во время экскурсий в парк или сквер за территорией детского сада необходимо соблюдать инструкцию «Правила проведения экскурсий и прогулок с детьми»

6. При проведении прогулок по улицам города соблюдать правила перехода улиц на перекрестке, по сигналу светофора; с собой иметь красный сигнальный флажок. Сопровождать группу детей должны двое взрослых.

7. При катании детей на качелях и горках, при лазании на спиральных, лестницах и т.д. детей обязательно нужно страховать.

8. Не отпускать детей одних с участка, заводить их в помещение организованно всей группой.

9. Сухостойные деревья, ветки и кустарники на участке необходимо своевременно удалить.

Балалармен экскурсия, серуендеуді ұйымдастыру мен өткізу жөніндегі НҰСҚАУЛЫҚ

1. Тәрбиеші осы нұсқаулықты жақсы білуі тиіс.
2. Тәрбиеші балалардың өмірі мен денсаулығына әрі серуен мен экскурсияның қауіпсіз өткізілуіне толықтай жауап береді.
3. Тәрбиеші алдын ала серуендейтін орында балаларға қауіпті заттардың бар-жоғын тексеруі тиіс.
4. Телімде балалар үшін қауіпті нәрселер болмауы тиіс: сынған шыны, сым, шеге, тастар, тікенегі бар ағаш бұтақтары, улы өсімдіктер мен саңырауқұлақтар.
5. Серуендеу алдында жабдықтың (алтыбақан, төбешік, үстел, әткеншектің орындығы) беріктілігі тексеріледі.
6. Алып шыққан ойыншықтар таза және қауіпсіз болуы тиіс.
7. Тәрбиеші серуендеу немесе экскурсия алдында әр баланың сәйкес киімі мен аяқ киімі бар екендігін тексеруі тиіс.
8. Жылдың ыстық мерзімінде серуенге, экскурсияға арналған бас киімнің болуы міндетті.
9. Экскурсияға бара алмайтын балалар туралы меңгерушіге алдын ала ескерту қажет. Бұл балалар ересек адамның қарауына қалдырылады.
10. Балалармен серуендеген уақытта кем дегенде екі адам еріп жүруі тиіс.
11. Өздерімен бірге алғашқы көмек көрсетуге арналған дәрі қобдишасын алу қажет.
12. Тәрбиеші серуендеуге шығарда балалардың санын нақты білуі және әлсін-әлсін оларды санап, тексеріп отыруы тиіс.
13. Көлік қозғалысы көп көшелерде серуендеуден қашқақтаған жөн.
14. Көшеден өткенде жол қозғалысы ережесін сақтау және балаларды бағдаршам белгілеріне үйрету.
15. Экскурсияға шығардан бұрын алдын ала меңгерушіге ескертіп, тіркеу журналына қол қойылуы қажет.
16. Экскурсия алдында балалармен экскурсияда өзін-өзін ұстау ережелері туралы нұсқаулық өткізу.

ИНСТРУКЦИЯ
по организации и проведению экскурсий, прогулок с детьми
дошкольной организации

1. Воспитатель должен знать настоящую инструкцию.
2. Воспитатель несет полную ответственность за жизнь и здоровье детей и за безопасное проведение прогулок и экскурсий.
3. Место для прогулок предварительно должно осматриваться воспитателем на наличие опасных предметов для детей.
4. На участке не должно быть опасных для детей предметов: битого стекла, проволоки, гвоздей, камней, веток деревьев с шипами, ядовитых растений и грибов.
5. Перед прогулкой проверить оборудование (качели, горки, столы, скамейки карусели) на прочность
6. Вынесенные игрушки должны быть чистыми и безопасными.
7. Перед организацией прогулки или экскурсии воспитатель должен проверить наличие у каждого ребенка соответствующей одежды и обуви.
8. Для прогулок и экскурсий в жаркое время года обязателен головной убор.
9. О детях, которые не могут идти на экскурсию, нужно предупредить заведующую. Эти дети должны остаться под присмотром взрослого.
10. Во время прогулки детей должны сопровождать не менее двух взрослых.
11. С собой необходимо взять аптечку для оказания первой помощи.
12. Отправляясь на прогулку, воспитатель должен точно знать количество детей и время от времени их считать.
13. Следует избегать прогулок по улицам с большим движением транспорта.
14. При переходе улицы соблюдать правила дорожного движения и приучать детей к сигналам светофора.
15. Перед отправлением на экскурсию необходимо заранее предупредить заведующую и расписаться в журнале регистрации.
16. Перед экскурсией провести с детьми инструктаж о правилах поведения на экскурсиях.

Балабақша тәрбиешілері көмекшілеріне арналған
НҮСҚАУЛЫҚ

1. Балаларды ас бөлігінен әкелінген сұйық және басқа да ыстық тамақтарды үлестіру жұмысына көмекке тартуға болмайды.
2. Қабылдау, топ бөлмелерінде, санжелілерінде ыстық су құйылған шелекті, зарарсыздандыратын ертіндіні, химиялық, жуу құралдарын сондай-ақ жинауға арналған құрал-жабдықтарды қалдырып кетуге болмайды.
3. Бүкіл құрал-жабдық, ертінділер, жуатын және тазартатын құралдарды балалардың қолы жетпейтін орында сақтау керек.
4. Топта тиісінше санитарлық режимді ұдайы ұстап тұрады.
5. Ыстық тамақты балалар болмаған уақытта алып келу және үлестіру.
6. Жиналма төсекті, төсек орын жабдықтары салынған қаптарды қоймалау ережесін сақтау.
7. Желдету балалар жоқ кезде жүргізіледі.
8. Дәретхана бөлмесіндегі терезелерді ашық тастауға болмайды.
9. Тазалық пен тәртіпті сақтау, үстелдер мен бұрыштарды қоқырсытпау.
10. Тәрбиеші болмаған уақытта, қандай жағдай болса да балаларды қараусыз тастауға болмайды.
11. Шеті шағылған ыдыспен балаларды тамақтандыруға болмайды, оны тез арада ауыстыру керек.
12. Тұрмыстық мақсатта электрмен жылытатын аспаптарды балалар отырған үй-жайда қолдануға болмайды.
13. Балабақшадан тыс жерге серуенге шыққанда, тәрбиешіге қолғабыс ету.
14. Терезелерді жылдың жылы мерзімінде балалар жоқ уақытта жуу.
15. Электр сымдарды, айырғыштар мен розеткалардың, күйін бақылап отыру.
16. Осы нұсқаулықты бұзбай және шегініссіз орындау.
17. Ішкі еңбек тәртібі ережелерін қатаң сақтау.

ИНСТРУКЦИЯ для помощников воспитателей детского сада

1. Не привлекать детей к раздаче жидких и других горячих блюд из пищеблока.
2. Не оставлять в приемных, групповых комнатах, санузлах ведра с горячей водой, дезрастворы, химические, моющие средства, а также инвентарь для уборки.
3. Весь инвентарь, дезрастворы, моющие и чистящие средства хранить в недоступном для детей месте.
4. Постоянно поддерживать в группе надлежащий санитарный режим.
5. Переносить и раздавать горячую пищу только в отсутствие детей.
6. Соблюдать правила складирования раскладушек, мешков с постельными принадлежностями.
7. Сквозное проветривание проводить только в отсутствие детей.

8. Не оставлять открытыми окна в туалетной комнате.
9. Соблюдать чистоту и порядок, не захламлять столы и углы.
10. При отсутствии воспитателя не оставлять детей без присмотра ни при каких обстоятельствах.
11. Для кормления детей не использовать посуду с отбитыми краями, ее следует немедленно заменить.
12. Не пользоваться в помещении, где находятся дети, электронагревательными приборами в бытовых целях.
13. Оказывать помощь воспитателю при проведении прогулок за пределы детского сада.
14. Окна мыть только в теплое время года и в отсутствие детей.
15. Следить за состоянием электропроводки, выключателей и розеток.
16. Данную инструкцию выполнять без нарушений и отступлений.
17. Строго соблюдать правила внутреннего трудового распорядка.

**Балабақша тәрбиешілері көмекшілеріне арналған
көктем-жаз мезгілінде қауіпсіздік техникасы жөніндегі
НҮСҚАУЛЫҚ**

1. Балалар жоқ уақытта ғана желдету.
2. Дәретхана, жуынатын және ұйықтайтын бөлмелердің терезелерін ашық тастамау.
3. Жылдың ыстық мерзімінде топ бөлмесіндегі температура режимін ұстап тұру.
4. Жылдың ыстық мерзімінде ішуге арналған қайнаған су дайындап, суытып қою.
5. Қабылдау, топ бөлмелерінде ыстық суы бар шелекті және залалсыздандыру құралдары мен үй-жайды жуып-жинауға арналған құрал-жабдықтарды тастап кетпеу.
6. Балабақшадан тыс жерге экскурсияға және серуенге шыққанда тәрбиешіге қолғабыс ету.
7. Тәрбиеші болмаған уақытта балаларды қараусыз тастамау.
8. Терезелерді жылдың жылы мерзімінде балалар жоқ уақытта
9. Электр сымдары, айырғыштар мен розеткалардың күйін бақылап отыру.
10. Тұрмыстық мақсатта электрмен жылытатын аспаптарды қолдануға болмайды.

ИНСТРУКЦИЯ

по технике безопасности в весенне - летний период для помощников воспитателей детского сада

1. Проветривание проводить только в отсутствие детей.
2. Не оставлять открытыми окна в туалетной, умывальной и спальной комнатах.
3. В жаркое время года поддерживать температурный режим в групповой комнате.
4. В жаркое время года готовить и охлаждать кипяченую воду для питья.
5. Не оставлять в приемных, групповых комнатах ведро с горячей водой и дезраствора, инвентарь для уборки помещений.
6. Оказывать помощь воспитателю при проведении экскурсий и прогулок за пределы участка детского сада.
7. Не оставлять детей без присмотра при отсутствии воспитателя.
8. Окна мыть только в теплое время и в отсутствие детей.
9. Следить за состоянием электропроводки, выключателей и розеток.
10. Не пользоваться электронагревательными приборами в бытовых целях.

Балабақшаның медициналық кабинетінде электр жабдықтарын қолдану кезіндегі қауіпсіздік техникасы жөніндегі НҰҚАУЛЫҚ

1. Медициналық жабдықта жұмыс істеуге қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқаунамадан өткен, жабдықтың қондырғыларымен және техникалық пайдалану ережелерімен, сондай-ақ осы нұсқаулықпен таныс адамға рұқсат етіледі.
2. Жабдықтың сыртқы жағын тексеру қажет. Электр жабдығы мен электр сымдарында механикалық ақаулар болмауы тиіс.
3. Егер жабдықтың сыртына тиіп кеткенде электр тоғымен соғу әрекеті байқалса, оны бірден электр желісінен ажыратып, ақау жөнделгенше қоспау керек.
4. Ашық қақпамен, панельмен жабдықта жұмыс істеуге тыйым салынады.
5. Сәулелендіргіш желілік сым айырының көмегімен жерлендірілуі тиіс.
6. Шамын ауыстырғанда, монтажын тексергенде, ақаулары жөндегенде, зарарсыздандырылғанда, шаңын тазалағанда, сәулелендіргіш желіден ажырату тиіс.
7. Процедуралар кезінде күйіктен сақтау үшін өткізгіш барынша тартылған күйде болуын бақылаған жөн.
8. Процедура алдында пациенттер мен қызметкерлер қорғаныш көзгілдірігін киеді.
9. Сәулелендіргіш тұрған үй-жай желдетілуі тиіс.

10. Стерилизатор жұмыс істегенде толтыруға, шығаруға және жөндеуге тыйым салынады.

11. Жабдықты қоспай жұмыс істеуге тыйым салынады.

ИНСТРУКЦИЯ

по технике безопасности при использовании электрооборудования в медицинском кабинете детского сада

1. Работать на медицинском оборудовании разрешается лицам, прошедшим инструктаж по технике безопасности, знакомым с устройствами и правилами технической эксплуатации оборудования и данной инструкцией

2. Необходимо произвести внешний осмотр оборудования. Электрооборудование и электропроводка не должна иметь механических повреждений.

3. Если при прикосновении к корпусу оборудования ощущается действие электрического тока, немедленно отключить оборудование от электросети и не включать его до устранения неисправности.

4. Запрещается работать на оборудовании с открытыми крышками, панелями.

5. Облучатель должен быть заземлен при помощи вилки сетевого провода.

6. При замене лампы, проверка монтажа, устранении неисправностей, дезинфекции, очистке от пыли облучатель должен быть отключен от сети.

7. Во избежание ожогов при процедурах необходимо следить, чтобы переходник находился в крайнем выдвинутом положении.

8. Перед процедурой пациентам и персоналу надевать защитные очки.

9. Помещение, в котором находится облучатель, должно вентилироваться.

10. При работе стерилизатора запрещается производить загрузку, выгрузку и ремонт.

11. Запрещается работать на оборудовании без заземления.

Балабақшадағы еңбек қауіпсіздігі мәселесі бойынша білім тексеруді жүргізу жөніндегі ЕРЕЖЕ

1. ЕҚ жөніндегі білімін тексеруге жататын қызметкерлер лауазымдарының тізбесін бекіту. Оны білім беру бөлімімен келісу.

2. ЕҚ мәселелері бойынша қызметкерлердің білімін тексеру үшін тұрақты жұмыс істейтін комиссияны тағайындау.

3. Комиссия құрамына кәсіподақ ұйымының өкілін, еңбек жөніндегі қоғамдық инспекторды, шаруашылық бөлімінің меңгерушісін қосу. Емтихан комиссиясын балабақша меңгерушісі басқарады.

4. Емтихандарды ұйымдастыру мен өткізу емтихан комиссиясының төрағасына жүктеледі.

5. Емтиханның қабылдау кестесін бекіту, оны емтихан басталарға дейін бір ай бұрын емтихан комиссиясының барлық мүшелеріне жіберу.

6. Емтихан тапсырушыға өтетін күні мен орны туралы емтиханға дейін кем дегенде 15 күн бұрын ескертілуі тиіс.

7. Емтихан комиссиясының құрамына енгізілген қызметкерлер оған Мемлекеттік еңбек инспекциясы органдарында өздері емтихан тапсырғаннан кейін ғана қатыса алады.

8. ЕҚ бойынша білім деңгейін арттыру үшін балабақшада жұмыс жоспарына сәйкес курстар, дәрістер, консультациялар ұйымдастыру.

9. Балабақша қызметкерлерінің мыналарды білуі тексеріледі:

- ҚР Еңбек кодексі, «Қазақстан Республикасы халқының денсаулығын қорғау туралы», Халықтың санитарлық-эпидемиологиялық саулығы туралы» білімі;

- жарақаттанудың, өрт қауіпсіздігінің алдын алу, дүлей апат туындаған кездегі қызметкерлердің іс-әрекеттеріне қойылатын негізі талаптар;

- балалардың өмірі мен денсаулығын қорғау, өндірістік санитария және жеке бас гигиенасы жөніндегі негізгі талаптар;

- еңбекті қорғаудың жай-күйін бақылау туралы ереже;

- өндірістегі жазатайым оқиғаларды тексеру мен есепке алу туралы ережелер;

- лауазымдық нұсқаулықтар;

- жеке қорғану құралдарын белгілеу және қолдану;

- ұжымдық және жеке еңбек шарттарының негізі ережелері;

- ішкі еңбек тәртібі;

- зардап шегушілерге алғашқы медициналық көмек көрсетудің тәсілдері.

10. ЕҚ білімін тексеру еңбекті қауіпсіз жүргізуді реттейін нормативтік актілер бойынша өткізіледі, оны сақтау қызметкерлердің қызметтік міндеттеріне енеді.

11. Емтихан билеттерін балабақша жұмысының ерекшеліктерін, қызметкерлерге қойылатын біліктілік талаптарын ескере отырып әзірлеу қажет.

12. ЕҚ білімін тексерудің келесі түрлерін белгілеу: бастапқы, мерзімдік, кезектен тыс.

13. Жаңадан қабылданған қызметкерлер: балабақшадағы жұмыс жағдайы мен ЕҚ жай-күйімен; еңбекті қорғау бойынша лауазымдық міндеттермен таныстырылады.

14. Жаңадан қабылданған қызметкер лауазымға алынғаннан бастап бір айдан кеш болмайтын уақытта тиісті емтихан комиссиясында ЕҚ жөніндегі білімін бастапқы тексеруден өтуге міндетті Мерзімдік тексерулер кем дегенде 3 жылда бір рет жүзеге асырылады.

15. Кезектен тыс білім тексеру келесі жағдайларда өткізіледі: қызметкерлерді басқа жұмыс орнына, лауазымға ауыстырғанда, жазатайым оқиғаға жол берілгенде, Мемлекеттік қадағалау және бақылау органдарының талабы бойынша, жұмыста 1 жылдан артық үзіліс болғанда.

16. Білімді тексерудің нәтижелері төраға мен комиссия мүшелерінің қолы қойылатын хаттамамен ресімделеді. Хаттама кем дегенде 6 жыл сақталады.

17. Емтихан тапсырған қызметкерлерге тиісінше куәлік беріледі.

18. Емтиханда қанағаттанғысыз білімін көрсеткен қызметкерлерді қызмет етіп отырған лауазымында емтиханды қайтадан 1 айдан кеш емес уақытта тапсырған жағдайда қалдырады.

19. Қызметкерлер емтиханды қайтадан тапсыра алмаған жағдайда материалдарды лауазымына сәйкестігі туралы мәселені шешу үшін аттестаттау комиссиясына жібереді.

Емтихан комиссиясының шешімімен байланысты даулар ЕҚ жөніндегі мемлекеттік инспекция органдарында қарастырылады. Осы шешім акырғы болып табылады.

Положение о проведении проверки знаний по вопросам охраны труда в дошкольной организации

1. Утвердить перечень должностей работников, чьи знания по ОТ подлежат проверке. Согласовать его с отделом образования.
2. Назначить постоянно действующую комиссию для проверки знаний у сотрудников по вопросам ОТ.
3. Включить в состав комиссии представителя профсоюзной организации, общественного инспектора по труду, заведующего по хозяйственной части. Возглавляет экзаменационную комиссию заведующая детским садом.
4. Организацию и проведение экзаменов возложить на председателя экзаменационной комиссии.
5. Утвердить график приема экзаменов, направить его всем членам экзаменационной комиссии за месяц до начала экзаменов.
6. О дате и месте проведения экзаменуемый должен быть предупрежден не позднее, чем за 15 дней до экзамена.
7. Сотрудники, включенные в состав экзаменационной комиссии, могут принимать в ней участие только после личной сдачи экзаменов в органах Государственной инспекции труда.
8. Для повышения уровня знаний по ОТ организовать в детском саду курсы, лекции, консультации в соответствии с планом работы.
9. У сотрудников детского сада проверять знания:
  - трудового кодекса РК, законов «Об охране здоровья народа Республики Казахстан», «О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения»;
  - основных требований по предупреждению травматизма, пожарной безопасности, действий персонала при возникновении стихийных бедствий;
  - основных требований по охране жизни и здоровья детей, требований производственной санитарии и личной гигиены;
  - положения о контроле за состоянием охраны труда;
  - положения о расследовании и учете несчастных случаев на производстве;
  - должностных инструкций;
  - назначения и примечания средств индивидуальной защиты;
  - основных положений коллективного и индивидуального трудового договора;
  - внутреннего трудового распорядка;
  - способов оказания первой медицинской помощи пострадавшим.
10. Проверку знаний по ОТ проводить по нормативным актам, регламентирующим безопасное ведение работы, соблюдение которых входит в служебные обязанности сотрудников.
11. Экзаменационные билеты разработать с учетом особенностей работы детского сада, квалификационных требований к сотрудникам.

12. Установить следующие виды проверки знаний по ОТ: первичная, периодическая, внеочередная.

13. Вновь принятых работников ознакомить: с состоянием условий работы и ОТ в детском саду; с мероприятиями по улучшению условий и ОТ; с должностными обязанностями по охране труда.

14. Вновь принятый работник обязан в срок не позднее одного месяца со дня вступления в должность пройти первичную проверку знаний по ОТ в соответствующей экзаменационной комиссии. Периодические проверки осуществлять не реже одного раза в 3 года.

15. Внеочередную проверку знаний проводить в следующих случаях: при переводе работника на другое место работы, на другую должность, при допущении им несчастного случая, по требованию органов Государственного надзора и контроля, при перерыве работы более одного года.

16. Результаты проверки знаний оформить протоколом, который подписывают председатель и члены комиссии. Протокол хранится не менее 6 лет.

17. Сотрудникам, сдавшим экзамены, выдается соответствующее удостоверение.

18. Сотрудников, показавших неудовлетворительные знания на экзамене, оставить в занимаемой должности при условии сдачи повторного экзамена не позднее одного месяца.

19. В случае несдачи сотрудником повторного экзамена материалы передать в аттестационную комиссию для решения вопроса о соответствии занимаемой должности.

Споры, связанные с решением экзаменационной комиссии, рассматриваются в органах Государственной инспекции по ОТ. Данное решение является окончательным.

СОВЕТЫ РОДИТЕЛЯМ

Комнатные растения, которым не место в детской комнате

Любое комнатное растение, даже если в нем нет ядовитых веществ, опасно для маленького ребенка. Известны случаи, когда дети засовывали в рот цветы, листья, части стеблей, и дело заканчивалось удушьем.

Любой горшечный цветок должен находиться вне досягаемости ребенка, а некоторым растениям совсем не место в детской. Большое растение в напольном горшке может упасть на ребенка и нанести травму. От острых краев листьев бывают порезы рук и рта.

Взрослым нужно объяснять, что к горшечным растениям нельзя подходить, нельзя их трогать. А лучше вообще убрать представителей домашней флоры подальше. Пусть очищают воздух и радуют глаз с верхних полок.

Диффенбахия

Многие любят это растение за его красивые пятнистые листья и неприхотливость в содержании. Но красота диффенбахии обманчива, а ее сок – ядовит. При попадании на кожу он вызывает дерматит, на слизистые оболочки – жжение, онемение, слюнотечение и отек. Это может привести к удушью. Даже взрослым работать с диффенбахией рекомендуется в перчатках, а после хорошенько мыть руки с мылом.

Филодендрон

Данное растение имеет 900 видов этого рода растений. Они идеально вписываются практически в любой интерьер, но должны быть под запретом для детской комнаты. Контакт филодендрона с кожей и слизистыми чреват теми же симптомами, что у диффенбахии. Известны даже случаи смертельных отравлений. В отличие от «напольной» диффенбахии филодендрон отлично смотрится в подвешенных горшках. Там ему самое место: на высоте, до которой не смогут дотянуться маленькие дети и домашние питомцы.

Алоэ

Алоэ – не только красивое комнатное растение, но и средство народной медицины. Разрезанные листья прикладывают к фурункулам и ранам, применяют при кожных заболеваниях. Однако «домашний доктор» полезен не всегда: иногда он вызывает отравления. В соке алоэ содержится вещество под названием алоин. Оказавшись в желудке, он действует как слабительное, приводит к диарее. Маленький ребенок рискует получить обезвоживание. Вместе с частым жидким стулом организм теряет воду и электролиты, это может быть опасно для жизни. Для того чтобы возникла тяжелая диарея, нужно употребить внутрь довольно много сока алоэ. На вкус он не очень приятен, но маленьких детей и домашних животных это не всегда останавливает.

Каладиум

Яркие листья каладиума, имеют второе название – «ангельские крылья» – характер у него не совсем ангельский. В листьях каладиума содержится опасный сок, который при попадании в организм может привести к жжению, опуханию, отеку и, как следствие, удушью. Лучше, если он, как и диффенбахия с филодендромом, окажется где-нибудь на верхней полке, подальше от маленького ребенка.

Сансевьера

В соке растения содержатся сапонины, которые при проглатывании в большом количестве вызывают боль во рту, повышенное слюноотделение, тошноту и рвоту. Как правило, сансевьера или «тещин язык» токсичен лишь при попадании в пищеварительный тракт, но иногда вызывает реакцию на коже. Хотя уровень токсичности и невысок, стоит переместить горшок с растением куда-нибудь повыше.

Английский плющ

Английский плющ выращивают в подвешенных горшках и корзинках: это ползучее растение свисает с потолка. Но оно не должно спускаться настолько низко, чтобы его могли достать маленькие дети. Листья, плоды и сок плюща содержат целый букет токсичных веществ с труднопроизносимыми названиями. При проглатывании они вызывают жжение во рту и в горле, судороги, сыпь, лихорадку. У некоторых чувствительных людей возникают кожные реакции. Чем больше листьев съел ребенок, тем тяжелее будут симптомы.

Олеандр

Из-за своих тоненьких стеблей и листьев олеандр выглядит нежным и хрупким, но под этой маской скрывается настоящий убийца. Сок растения способен вызвать аритмию и остановку сердца. Известны случаи, когда взрослый человек погибал, съев всего один листок олеандра.

Симптомы при проглатывании сока олеандра: сильные кишечные колики, тошнота, рвота, диарея, нарушения сердечного ритма и работы нервной системы. Организм ребенка особенно восприимчив к яду, поэтому в доме, где есть дети, олеандрам точно не место.

Потос

Говорят, что потос отлично очищает воздух. А еще это выщесеея растение очень легко размножается черенками, поэтому его можно встретить во многих квартирах, и не в одном экземпляре. Тем не менее, не стоит забывать, что потос токсичен и не должен оказаться в детских руках.

**Мектепке дейінгі ұйымның балалар жарақаттары мен зақымданудың
алдын алу жұмыстарының жолдары туралы
ЖОСПАРЫ (үлгі)**

№	Іс-шараның атауы	Өткізілу мерзімі	Жауаптылар
	Мектепке дейінгі ұйымның алдын алу шаралары		
1.1	Мектепке дейінгі ұйымның нормативті- құқықтық құжаттар негізіндегі алдын алу іс – шараларының жоспарын дайындап бекіту	Тамыз 2017 жыл	Мектепке дейінгі ұйым әкімшілігі
1.2	Балабақша ауласындағы қауіпсіздік және оның жабдықталуына қойылатын талаптарды орындау мақсатымен (кіші архитектуралық пішіндер, спорттық құрал-жабдықтар, ойын алаңдары) балабақша аумағында орналасқан құралдарды тексеру	Бақылау жоспарына сәйкес	Шаруашылық менгерушісі
1.3	Санитариялық қағидалар талаптарына сәйкес топ бөлмелерінде орналасқан құрал-жабдықтарды тексеру	3 айда 1 рет	Әдіскер Мейірбике
1.4	Серуенге шығу алдында ойын алаңын тазарту шараларын жүзеге асыру.	Күнделікті	Тәрбиешілер
II	Балалар, мектепке дейінгі ұйым қызметкерлерімен алдын алу бойынша іс-шаралар		
2.1	Балалар денсаулығы мен өмірін сақтандыру бойынша дәрістер өткізу.	Жоспар бойынша	Б/б менгеруші
2.2	Мақсатты дәрістер өткізу: - Саяхатқа бару кезіндегі және серуен кезінде балаларды сақтандыру; - Жолдағы көлік салдарынан болатын жағдаяттардың алдын алу бойынша	Саяхатқа және серуенге шығу алдында	Әдіскер

	сақтандыру.		
2.3	Топ ішінде қауіпсіздік бұрыштарын ұйымдастырып, заттық дамытушы орта туғызу.	Қыркүйек айы 2017 жыл	Тәрбиешілер
2.4	Кеңестер өткізу: 1. «Қауіпті жағдайларда балалардың қорқыныш сезімдерінің алдын алу. 2. «Зақым, жарақат алғанда көмек туралы» 3. Жас ерекшеліктік топтарда көшеде және жолда жүрудің қауіпсіздік ережелеріне тәрбиелеу бойынша іс-әрекеттерді ұйымдастыру әдістері.	Қазан айы 2017 жыл	Психолог Мейірбике Әдіскер
2.5	«Жолдағы балалар қауіпсіздігі» - хабарлама қағаздарын шығару.	Қараша айы 2017 жыл	Тәрбиешілер
2.6	Түрлі жас топтарында көркем әдебиеттер мен дидактикалық ойындар картотекасын құру.	Қазан Қараша 2017 жыл	Тәрбиешілер
2.7	«Балалар өздеріне қалай көмектесе алады?» тәрбиешілерге арналған жаднамалар даярлау.	Қараша 2017 жыл	Әдіскер
2.8	Педагогтардың тақырып негізіндегі білімдерімен біліктерін анықтау. Сауалнама	Қыркүйек 2017 жыл	Әдіскер
III	Балалармен алдын алу іс-шараларын ұйымдастыру		
3.1	Аталған тақырып негізінде ұйымдастырылған ойын іс-әрекеттерін өткізу.	Жоспар бойынша	Тәрбиешілер
3.2	Тақырыптық әңгімелер өткізу.	Жоспар бойынша	Тәрбиешілер
3.3	Тақырыптық ойындар ұйымдастыру (дидактикалық, сюжеттік-рөлдік, кимылды)	Жоспар бойынша	Тәрбиешілер Дене тәрбиесі нұсқаушысы
3.4	Тақырыптық мерекелер, ойын-сауықтар, саяхаттар ұйымдастыру.	Жоспар бойынша	Музыка жетекшісі
IV	Балалардың зақымдалып, жарақат алуының алдын алу		

4.1	Ата-аналар жиналысы: «Балалардың зақым-жарақат алуының алдын алу»	Желтоқсан айы 2018 жыл	Тәрбиешілер
4.2	«Біздің бағытымыз үйден балабақшаға дейін» Ата-аналарға арналған ақпараттық қағаздар даярлау.	Жоспарға сәйкес	Тәрбиешілер
4.3	«Ата-аналар үшін кеңестер: «Бала денсаулығы біздің қолымызда»	Ақпан айы 2018 жыл	Тәрбиешілер
4.4	<i>Ата-аналар үшін жаднама:</i> 1. Балаларды көшеде абай болуға үйрету» 2. Жолдағы көліктерден зақым, жарақат алудың себептері» 3. «Қоғамдық көліктер аялдамасындағы ережелерді сақтау» 4. Автокөлік ішінде балаларды алып жүру ережесі»	Ақпан Наурыз 2018 жыл	Әдіскер Топ тәрбиешілері
4.5	<i>Ұсыныстар дайындау:</i> 1. «Үйден шығар алдында» 2. «Жолдан өтерде»	Жоспарға сәйкес	Тәрбиешілер
4.6	<i>Кеңестер:</i> «Мектеп жасына дейінгі бала мінез-құлқының психологиялық ерекшеліктері»	Сәуір айы 2018 жыл	Психолог

ПЛАН (примерный) «Основы безопасного поведения» у детей 5-6 лет

Цель: формирование основ безопасного поведения

Задачи:

- совершенствовать навыки безопасного поведения в быту, на улице, в условиях природы;
- формирование знаний о строении тела человека, его важных органах, представления об инфекционных заболеваниях;
- расширение знаний об основных продуктах питания. Ознакомление с некоторыми правилами безопасного поведения дома, на улице, в общественных местах:
- обучение умению обращаться к взрослым за помощью при ощущении физической боли у себя и у других детей.

Месяцы	Разделы	Сквозная тема	Методические приемы
сентябрь	Личная гигиена	«Детский сад»	Беседа «Как называется улица на которой ты живешь?» -просмотр картинок с изображением улиц; загадки, д/и «Что расположено вокруг нашего дома»
октябрь		«Растем здоровыми»	Составление плана-схемы «Мой путь в детский сад» -беседа, моделирование ситуаций, рассказ, Беседа «Предметы гигиены. Гигиена и здоровье» -показ предметов ухода за собой, показ иллюстраций, рисование, практическая деятельность
		«Профессии разные нужны,	«Беседа «Как устроен мой организм» Дидактическая игра «Пешеход переходит улицу»; -настольная игра «Юный пешеход», беседа «Опасный
ноябрь			

		профессии разные важны»	перекресток», д/и «Путешествие по городу», сюжетно-ролевая игра «Водители» Беседа «Врачи наши друзья» - знакомство с доктором Неболейко; - показ иллюстраций, беседа с детьми; стихи, педагогические ситуации
декабрь		«Мир вокруг нас»	Просмотр видеофильма «Тонкий лед» - просмотр видеороликов «Поведение зимой», «Опасности на льду», рассматривание иллюстраций, беседа, моделирование ситуаций
январь	Правильное питание	«Мир природы»	Просмотр видеофильма «Пожарный – профессия героическая» - отгадывание загадок, рисование отгадок, д/и «Так – не так», беседа, вопросы-ответы Игра «Продукты питания, помогающие укрепить организм» - беседа «Витамины», стихи, загадки, д/и «Продукты питания, помогающие укрепить организм» Практическое занятие «Правила поведения в природе» - экскурсия, беседа, художественное слово, трудовые действия- поспать деревья снегом
февраль		«Живое и неживое в природе»	Беседа «Дикие животные-лесные звери» - чтение произведения К.Чуковского «Айболит», загадки, игра- драматизация
март		«Техника и мы!»	Игровая деятельность «Ты поранился» - моделирование ситуаций, рассказ, беседа Беседа «Правила обращения с электроприборами» - рассматривание картинок с изображением утюга, пылесоса, электроплитки, миксера, электрической лампы, магнитофона,

	Правила безопасности		телевизора, розетки, электрошнура, вилки; разгадывание загадок об электроприборах; просмотр мультфильмов «Гушение электроприборов»
			Беседа «Острые, колющие и режущие предметы» Чтение произведений, показ иллюстраций, моделирование ситуаций», дидактическая игра «Исправь ошибки»
апрель		«Я и окружающая среда»	Тренинг «Окажем помощь». Скорая помощь 103. -моделирование ситуаций, беседа, игра-тренировка
			Беседа «Зачем нужны дорожные знаки» -встреча, рассматривание картинок с изображением дорожных знаков, загадки о световых сигналах светофора, чтение стихотворения «Зеленый, желтый, красный», дидактическая игра/и «Светофор», тренинг «Что за знак»
май		«Безопасная улица»	Беседа «Животные, которые живут рядом» - рассматривание картинок с изображением разных пород кошек и собак, просмотр мультфильма «Бродячие животные», моделирование ситуации «Встреча с чужой собакой»
			Беседа «Я и мой велосипед» - показ иллюстраций, моделирование ситуаций, подвижная игра, дискуссия на тему «Чем опасна езда на велосипеде по проезжей части», подвижные игры «Ориентирование», упражнения на макете, закрепление с детьми их домашних адресов.

**«Қауіпсіз мінез-құлық негіздері» ұйымдастырылған оқу қызметі бойынша
«ДЕНІ САУДЫҢ – ЖАНЫ САУ» сұрақ-жауап сайысы (үлгі)**

Мақсаты: Денсаулық сақтау әдістерін білуге, балаларды өзінің денсаулығын адағалауға, түрлі кездейсоқ жағдайларда қауіпсіздік ережелерін қолдануға үйрету.

Қажетті құрал-жабдықтар: «Жалын» және «Сұңқар» топтары үшін эмблема; күн тәртібі бейнеленген карточкалар.

Пайдалы азық-түліктер (жемістер, көкөністер, сүт өнімдері, жарма, балық, жұмыртқа, кептірілген жемістер, жаңғақтар, кеспе, нан);

Зиянды азық-түліктер (кепкен нан, қуырылған картоп, кәмпит, балмұздақ, су-сындар, гамбургер);

Сабын, тарақ, тіс щеткасы, беторамал, орамал, жөке, киім щеткасы;

Умаждалған газеттер, сыпыртқы, қалақ, шелек.

Мақтау қағазы.

Ойынға қажетті атрибуттар: белгілері бар сұрақтар мен карточкалар.

Ойын барысы

Көңілді әуен ырғағымен екі топ бір-біріне қарама-қарсы келіп тұрады.

Жүргізуші : Бүгін біз «Дені саудың- жаны сау» атты сайыс өткізгелі отырмыз.

Сайысқа екі топ қатысады. Топ басшыларына сөз беріледі.

«Жалын» тобының басшысы: Біздің топ...

Балалар: «Жалын»

Басшы: Біздің ұран...

Балалар: Жалындап жанамыз!

Білімді боламыз!

«Сұңқар» тобының басшысы: Біздің топ...

Балалар: «Сұңқар»

Басшы: Біздің ұран...

Балалар: Сұңқардай қалықтаймыз,

Ізденуден жалықпаймыз!

Жүргізуші: «Жалын» тобы, «Сұңқар» тобының барлық қатысушыларымен амандасады! Сендер бір-бірлеріңмен амандасып қана қоймай, бір-біріңе денсаулық сыйладыңдар, өйткені сендер «Сәлеметсіңдер ме!» – деп бір-біріңе денсаулық тіледіңдер.

Балалар орындықтарына отырады.

Педагог «Дені саудың-жаны сау» атты сұрақ-жауап сайысын өткізуді ұсынады.

Жүргізуші әділқазы алқасымен, келген қонақтар және жанкүйерлермен таныстырады. Қонақтар ойынға қатысушыларды қошемет білдіріп қарсы алады.

Сайыс төрт кезеңнен тұрады, әр кезең соңында қорытынды шығарылады.

I кезең – Бәйге

Ойынға барлық балалар қатысады, олар 2-3 топқа бөлінеді.

Педагог балаларға сұрақтың жауабын білетін болса, белгі карточкасын көтеруді ұсынады. Әділқазы алқасы карточканы алғаш кім көтергенін анықтап, сол топқа жауап беруіне рұқсат етеді.

Қойылатын сұрақтар үлгісі:

- Сымбат дегеніміз не? Сымбатты қалай сақтауға болады?
- Бұлшық еттің дамуы үшін не жасау керек?
- Тазалық дегеніміз не?
- Құлақты күту ережелерін ата.
- Көзді қалай күту керек?
- Тері қандай қызмет атқарады? Теріні күту жолдарын айтып бер.
- Ауыз қуысын қалай күту керек?
- Күн тәртібі дегеніміз не?
- Ұйқы және адам үшін ұйқының маңызы.
- Шынығу түрлерін ата.

Тапсырма – «Біздің көмекшілер»

-Қандай дене мүшесінің көмегімен біз шөп сары, қызанақ қызыл екенін білеміз? (Көздің көмегімен)

-Қандай дене мүшесі арқылы анамыз шақырып жатқанын білеміз? (Құлақтың көмегімен)

-Қай дене мүшесі арқылы қант тәтті, лимон қышқыл екенін, шетен жидегінің ащы екенін, тұздың дәмін білеміз? (Тілдің көмегімен)

-Қандай дене мүшесі арқылы тыныс аламыз, иісті сеземіз? (Мұрынның көмегімен)

Жүргізуші: Үстел үстінде нысан бейнеленген карточкалар жатыр. Дыбыс шығаратын нысанды дөңгелекпен белгіле. Шаршымен иісі бар нысанды, үшбұрышпен дәмі бар нысанды белгіле. (Тапсырма әр балаға жеке беріледі.)

II кезең – Тамаша жетілік

Топ басшылары сұрақтары бар екі-үш карточканы суырып алады.

Жүргізуші сұрақты оқуға көмектеседі. Топ басшылары топқа қайтып, сұрақтың жауабын талқылап, жауап беретін қатысушыны белгілейді. Жеті сұраққа жауап берілсе, барлық топ ұпайға ие болады.

Қойылатын сұрақтар үлгісі:

- Тамақтану тәртібі не үшін қажет?
- Неліктен жемістер мен көкөністерді көп жеу керек?
- «С» дәрумені бар жемістер мен көкөністерді ата.
- «А» дәрумені бар жемістер мен көкөністерді ата.
- Қандай азық-түліктер денсаулыққа пайдалы?
- Үстел басындағы өзін-өзі ұстау ережелерін ата.
- Тамақтанар алдында қолды не үшін жуу керек?

«Пайдалы және зиянды азық-түліктер»

Жүргізуші: Егер сендерді аналарың дүкенге жіберсе, пайдалы азық-түліктерді таңдай алар ма едіңдер? Қане, ойын арқылы соны тексеріп көрейік.

Эстафета

Бірінші қатысушы қолында себетімен пайдалы және зиянды азық-түліктер бар үстелге жүгіріп барып, ондағы пайдалы азық-түлікті тандап алып, себетіне салады, келесі қатысушыға себетін ұсынады, әрі қарай ойын осылай жалғасады. Жүргізуші ойынды қорытындылап, әділқазы алқасы ұпай санын есептейді.

III кезең – Тікелей сұрақтар

Сұрақты әділқазылар алқасы, ата-аналар, шақырылған қонақтар қояды.

Қойылатын сұрақтар үлгісі:

- Төтенше жағдайлар қызметінің нөмірін ата.
- Үйдегі қандай қауіпсіздік ережелерін білесің?
- Жолда жүру ережелерін ата.
- Бейтаныс адам өзімен бірге жүруді ұсынса, не істейсің?
- Үйдің мекен - жайын, ата-анаңның телефон нөмірін неліктен білу керек?
- Өрт кезінде не істеу керек?
- Далада кездескен жануарлар қандай қауіп төндіруі мүмкін?
- Табиғат аясында қандай қауіп төнуі мүмкін?
- Улы өсімдіктерді ата.

«Көмек тізбегі» ойыны

Педагог балаларға кез келген жағдай түрін хабарлайды:

- Үйде өрт.
- Адам суға батып бара жатыр.
- Қыз бала адасып қалды.
- Адам аяғы тайып құлап, жарақаттанып қалды және т.б.

Балалар бір-екі минут ішінде осы жағдайларда қандай әрекет жасайтын дарын атап шығуы керек.

Осыдан кейін әр топ мүшелері қатармен тұрып көмек тізбегін жасап, қандай сөздер айтқандарын естеріне түсіреді.

Мысалы, өрт жағдайында:

- бірінші бала «өрт сөндіруші» сөзін атайды,
- екінші бала «өрт сөндіру көлігі»,
- үшіншісі «өрт құбыршегі» сөзін және т.б.

Қай топтың тізбегі ұзын болса, сол топ жеңіске жетеді.

V кезең – Шешен (қорытынды)

Топ басшылары 1 минут көлемінде «Неліктен мен өз денсаулығымды сақтағым келеді?» атты тақырыпта ойымен бөліседі.

Көрермендермен ойын

Тақырыбы: Аурудың алдын алу

- Тұмау ауруы
- Жалпақтабандылық
- Омыртқаның қисаюы
- Фитотерапия (шөппен, дәрілік өсімдіктермен емделу)

Жанкүйерлер өз командасына қосымша ұпай алып беруіне болады.

Әділқазылар алқасы жеңімпаздарды анықтап, мақтау қағазымен марапаттайды.

БЕКТЕМІН
"Әлім" Бекітемін бағдарламасының
менгерушісі С.Н.Байболова

**"МЕНИҢ ЕЛІМ-МЕНИҢ ЖЕРІМ"
мектепке дейінгі жастағы балаларды
патриоттық тәрбиелеу
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМ**

Әдіскер: С.Н.Байболова

Кентау қаласы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛЫҚ ШАҚ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

**«МЕНИҢ ЕЛІМ – МЕНИҢ ЖЕРІМ»
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ
ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ**

Әдістемелік ұсыным

АСТАНА
2014

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің
«Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығы базасында әзірленген

Пікір жазғандар:

Ә.Е.Жұмабаева, пед.ғылым.докторы;
Ф.Н.Жұмабекова, пед.ғылым.канд., доцент;
А.Т.Төлеуова, әдіскер

«Менің елім – менің жерім» мектепке дейінгі жастағы балаларды патриоттық тәрбиелеу бойынша әдістемелік ұсыным. –Астана, –2014 ж. – 32 б.

Әдістемелік ұсынымда мектепке дейінгі жастағы балаларға патриоттық тәрбиені ұйымдастыру және оның ерекшеліктері, патриоттық тәрбиенің заманауи әдістері мен ұйымдастыру формалары, ата-аналармен жұмыс жоспарын ұйымдастырудың үлгісі берілген.

Әдістемелік ұсыным мектепке дейінгі ұйымдардағы педагог қауымға арналған.

«Мектепке дейінгі балалық шақ»
республикалық орталығы, 2014

КІРІСПЕ

Н. Назарбаев өзінің дәстүрлі Жолдауында: «Қазақстанның отаншылдық сезімін тәрбиелеу білім берудің мектепке дейінгі жүйесінен жоғарғы оқу орындарына дейінгі орталықтарда барлық ұйымдарда көкейкесті болып табылады. Балаларды Отанды, туған жерді, өзінің халқын сүйуге тәрбиелеу – мұғалімнің аса маңызды, аса жауапты да қадірменді парызы» - деп көрсеткен.

Әр дәуірдің тарихи кезеңдерінде Отансүйгіштікке тәрбиелеудің өзіндік мүдделері болады. Ол ең алдымен, «ұлтжандылық», «отансүйгіштік», «патриотизм», ұғымдары сол заманның ақиқаты – наным-сенімінен туындайды.

Еліміз егемендік алғаннан бері жас ұрпақ тәрбиесінің темірқазығы – қазақстандық патриотизм болып есептелген. «Қазақстандық патриотизм» ұғымы біздің тәуелсіздігімізбен қоса туған жаңа сөз болып, еліміздегі саяси-әлеуметтік ахуалдың ерекшелігін көрсетеді. Елімізде жүзден аса ұлттар мен ұлыстардың өкілі өмір сүруде. Қазақстан олардың көпшілігінің туған Отаны және бұдан былай да мәңгі тұрақтап қалар мекені болмақ. Сондықтан олардың әрқайсысы Қазақстанды ата-жұртым деп танып, оның тәуелсіздігін қорғауға және материалдық байлығын арттыруға еңбек етуі тиіс. Сол себепті қазақстандық патриотизм ұғымы күнделікті өмірде жиі қолданылып, кеңінен қалыптасып келеді. Бұл ұғымның педагогикалық жүгіне келер болсақ, ол болашақ Қазақстан азаматтарын тәрбиелеумен тығыз байланысты. Қазақстандық патриотизм – Отан – анаға деген сүйіспеншілік пен азаматтық ерлік, өнеге көрсетушілік, бойдағы білім мен білікті, ақыл-парасатты ел игілігіне жұмсау, атамекен мүддесіне арнау болмақ. Өз елінің өткенін, тілін, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін құрметтей білу де осы қазақстандық патриотизм құрамына кіреді.

Демократиялық бағыт ұстанып отырған қоғамда, балалар мен жастардың тағдыры өздеріне, отбасының материалдық ахуалына байланысты болып отырған жағдайда патриотизмнің маңызын айқындау басты мәселелердің бірі екені даусыз.

Өсіп келе жатқан жас буындардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыру үшін: әр ұлттар мен ұлыстар тек өз мәдениетін ғана танып білуі жеткіліксіз, сонымен қатар олар бір-бірін танып біліп, құрметтеуі тиіс. Балалардың бойында патриоттық сезімді қалыптастыруда ана тілі пәндерінің алатын орны ерекше. Отанын сүйген, елін жаудан қорғау үшін қасық қаны қалғанша аянбай шайқасатын Қобыланды, Қамбар, Ер Тарғын, Алпамыс тұлғалары, ақын-жыраулардың, билердің татулыққа, адамгершілікке, елін сүйуге шақырған өлең жырлары, шешендік сөздері балалардың бойында патриоттық сезімді қалыптастыруда маңызы өте зор.

Өз ұлтына деген патриоттық сезімді қазақ ағартушылары Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаев шығармаларынан да байқауға болады. Балаларға патриоттық рух беретін, халық үшін қызмет етуге үндейтін, өз елін қорғау үшін керек десе, жанын қиюға дейін баруға болатынын іспен көрсететін және үстем таптың озбырлық ниеттерін айқын әшкерелеп, оған қарсы күрес жүргізуге шақыратын Махамбеттің қуаты күшті шағын өлеңдерінің балалар үшін маңызы ерекше. Ыбырай атамыз да бар үмітін жас ұрпаққа артты.

Ыбырай атамиздың соңында қалған мұрасының жас ұрпаққа патриоттық тәрбие беру ісіне тигізетін әсері зор. Өйткені патриотизм қашанда, қандай қоғамда да өзінің әлеуметтік мәнін, маңызын жоғалтпайтын ұғым.

Патриотизм туралы идеяларды кезінде өздерінің шығармаларында қазақ даласының ойшылдары Әбу - Насыр әл - Фараби, Хас Хажиб Баласағұн, Махмұд Қашқари, жыршы - жыраулары Асан қайғы, Доспамбет жырау Қалқаманұлы, Махамбет Өтемісұлы айтқан болатын. Аталған ғұламалардың еңбектері еліміздің егемендік алуымен байланысты педагогикалық тұрғыда зерттеліп, бір жүйеге келтірілді.

Патриотизм идеясының дамуына француз материалистерінің, неміс философтарының да қосқан үлесі мол.

Орыс революционер – демократтары да көптеген құнды идеялар көтерді. Жүсіп Баласағұни, Қожа Ахмет Яссауи, Әбу Насыр Әл-Фараби, Махмұд Қашғари т.б. еңбектерінде келелі, пікірлер айтылған.

Патриоттық тәрбиені зерттеуші Ресей ғалымдарының бірі Ю.Н.Галанин «Патриоттық тәрбие – тұлға бойына негізгі рухани құндылықтарды қалыптастыру. Патриоттық сезімін тәрбиелеу, ерлік дәстүрлерге және әлемдік жаһандандыру үрдісіне Ресейдің ғылыми техникалық және мәдени тұрғыда қосқан үлесіне мақтаныш, әр түрлі әскери жағдайларда отанға шын берілген, отан үшін жанын қиюға дайын болу», – деген тұжырым жасай келе, патриоттық тәрбиенің негізгі бағыттарын айқындайды. Бұл: азаматтық тәрбие; азаматтық патриоттық тәрбие; ұлттық патриоттық тәрбие; ерлік-патриоттық тәрбие; әскери-патриоттық тәрбие деп бөліп қарастырады.

Азаматтық тәрбие – азаматтық сезім, сана, тұлғаның азаматтық сапасын, нақты азаматтық бағытын, халқына саналы түрде, өз еркімен қызмет етуге дайын болу. Азаматтық тәрбие азаматтық, азаматтық мәдениет, азаматтық бағыт тұрғысынан сипатталады. Азаматтық, азаматтық мәдениет тұлғаның бойында мектептен, әсіресе бастауыш мектепте қалыптасады дейді.

Азаматтық-патриоттық тәрбие – жастарға қажетті құқықтарын іс жүзінде қамтамасыз етуге, жастар мен мемлекет арасындағы қатынастарды қамтамасыз етуге бағытталады.

Ұлттық-патриоттық тәрбие – оқушылардың бойында кіші отанға деген сүйіспеншілік сезім, ұлттық дәстүр мен мәдениетке құрметпен қарау, өз халқына деген мақтаныш сезімінің қалыптасуы (аз халық болса да).

Дәстүрлі халықтық мәдениет ұлттық мәдениеттің негізгі бөлімі дей келе, халықтық дәстүрлер өмірді түсіну мен бағалауда негізгі орын алатынын еңбектерге талдаулар жасау арқылы нақтылайды.

Ерлік-патриоттық тәрбие – ата дәстүрлердегі ерлік құндылықтарды бағалай білу, оған деген мақтаныш сезім, әскери мамандықтарды, айрықша тарихи күндерді насихаттау. Тарихи күндерді насихаттау, ұлы адамдардың өмірін таныстыру арқылы оқушылардың бойында патриоттық қасиеттерді қалыптастыруда негізгі орын алады.

Әскери патриоттық тәрбие – ерлік-патриоттық тәрбиемен тығыз байланыста оқушылардың бойында терең патриоттық сананы қалыптастыру, отанға қызмет ету және оны қорғау идеясы, Ресейдің әскер тарихына деген

мактаныш сезімін тәрбиелеу, әскери мамандықты меңгеруге баулу, әскери дәстүрлерді сақтау және көбейтуге ат салысу.

Патриоттық сезімнің объектісі мен қайнар көзі – Отан десек, оның мазмұны: туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі тамаша киелі орындар. Олардың адам көкірегіне жылылық, жақындық, туыскандық сезімдерді ұялатып, ізгі де ерлік істердің қайнар көзіне айналуы патриотизмге тәрбиелеудің арқауы. Қасиетті сезім ананың сүтімен бірге өзінен-өзі келмейтін баланың бойында біртіндеп қалыптасатын құдіретті сезім. Бұл сезім әркімде әр кезеңде оянып, кейін кәмелетке келгенде біржола буыны қатып, тәжірибемен, уақытпен, біліммен, қоршаған ортаның ықпалымен, балабақша, отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орындары, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық ұйымдар мен қозғалыстар әсерімен қалыптасады. Патриоттық сезім тұлғада тәрбие арқылы өсіп жетіліп патриоттық сана түрінде қалыптасады.

Мақсаты: мектепке дейінгі тәрбие-білім беру үдерісінде патриоттық тәрбие бойынша мектепке дейінгі ұйым педагогтарына әдістемелік көмек көрсету.

Міндеттері:

- мектепке дейінгі ұйымдардағы патриоттық тәрбие жағдайын зерттеу;
- мектепке дейінгі ұйымдардағы патриоттық тәрбиенің заманауи әдістері мен ұйымдастыру формаларын жалпылау және жүйелеу.
- «Менің елім – менің жерім» патриоттық тәрбие бойынша вариативті сабақ өткізуге арналған материалдарды таңдау және жүйелеу.

Күтілетін нәтиже:

- педагогтардың педагогикалық шеберлік деңгейін және мектепке дейінгі ұйымдарда сапалы білім беру қызметін арттыру.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік «Білім» бағдарламасында тәрбие жүйесін жетілдіруге байланысты алдына қойған негізгі мақсаты – «Қазақстандық патриотизм, азаматтық, ізгілік және жалпыадамзаттық құндылықтар идеяларының негізінде тәрбиеленушінің жеке тұлға ретіндегі сапалық қасиетін қалыптастыру» – деп бүгінгі ХХІ жаһандану ғасырында ұлттық мәдениет пен өркениетті өзара кіріктіре отырып, жеке тұлға қалыптастыру көзделіп отыр.

Еліміздің алдыңғы қатарлы 50 мемлекеттің қатарынан көрінуі, экономикалық еркін аймаққа мүше болуға ұмтылысы, біздің алдымызға үлкен маңызды міндеттерді жүктейді. Бүгінгі жаһандану үрдісінде патриотизм ұғымы тек мемлекеттік тұрғыда ғана емес, әлемдік деңгейде бейбітшілік пен тыныштықты сақтау мәселесі тұрғысынан қарастырылады. Қазақстандық патриотизмді әлемдік тыныштық пен бейбітшілікті сақтаудың негізгі бір тұғыры деп айтуға болады.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа адамгершілік – рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен тәрбиешілер шешуші роль атқарады. Еліміздің болашағы жас ұрпақты тәрбиелеуде бірінші бесік – отбасы, ата-ана тәрбиесі болса, екінші бесік – білім беру ұйымы.

Сонымен, мектепке дейінгі жастағы балаларды патриоттық тәрбиелеу мақсаты – қоғамның әлеуметтік даму жағдайында балаларға патриоттық тәрбие берудің жүйесін айқындай отырып, ұлтаралық қатынас мәдениетін, еліміздің бейбітшілігі мен егемендігін сақтауға, экономикасын дамытуға ықпал ететін тұлғаны қалыптастыруға бағытталды.

Патриоттық тәрбиенің міндеттері төмендегідей:

- білім беру ұйымдарында денсаулығы зор, рухани дүниесі бай, адамгершілікті, тәуелсіз жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін тәрбие жүйесін құру және дамыту;

- балалар мен жастарды отансүйгіштікке, зиялылыққа, адам құқықтары мен бостандықтарын, мемлекеттік рәміздер мен ұлттық дәстүрлерді сыйлауға тәрбиелеу;

- өзінің және қоғамның, болашақ ұрпақ алдында әлеуметтік, табиғи және мәдени ортадағы өз іс-әрекетінің нәтижесі үшін жауапкершілікті сезінуде гуманистік дүниетанымын қалыптастыру және т. б.

Мектепке дейінгі жастағы балаларды патриоттық тәрбиелеудің басым бағыттары айқындалды:

- Азаматтық-патриоттық, құқықтық және полимәдениеттік;
- Рухани-адамгершілік;
- Отбасы тәрбиесі;
- Өзін-өзі тану мен өзін-өзі дамыту қажеттілігін қалыптастыру;

- Әлеуметтік-мәнді және жеке қасиеттерін қалыптастыру;
- Коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру;
- Экологиялық;
- Эстетикалық;
- Дене тәрбиесі мен салауатты өмір сүру салтын және денсаулық қорғаушы орта қалыптастыру;
- Еңбек және экономикалық;
- Кәсіби-шығармашылық;
- Интеллектуалды мәдениетті дамыту.

Мектепке дейінгі кезеңдегі тәрбие – адам қалыптасуының алғашқы баспалдағы. Балабақшадағы тәрбие бала табиғатына ерекше әсер етіп, оған өмір бойы өшпестей із қалдырады. Заман талабына лайық тәрбие білім беру жұмысын кешенді ұйымдастыру жаңа технологияларды, идеялар мен шығармашылық, инновациялық жаңашылдықты қажет етеді. Жас ұрпаққа білім беруді жетілдіру мәселесі толассыз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге жүрері анық. Балабақшада берілетін тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан – жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне балабақша ошағының тигізер әсерінің маңызы зор.

Баланың бойында адамгершілік патриоттық тәрбиені қалыптастырудың негізгі міндеттері мына жайлармен түйінделеді:

- ізгілік бастамасымен тәрбиелеу. Өз отбасына, балабақшасына, туған қаласына, көшесіне сүіспеншілікпен, қамқорлықпен қарау;
- табиғатқа қамқорлықпен қарау;
- еңбексүйгіштік, үлкендер еңбегін құрметтеу;
- қазақ халқының салт-дәстүріне қызғушылықпен қарау;
- мемлекеттік рәміздермен таныстыру. Отанға деген сүіспеншілікке тәрбиелеу.

Балабақшадағы тәрбие бала табиғатына ерекше әсер етіп, оған өмір бойы өшпестей із қалдырады. Заман талабына лайық тәрбие мен білім беру жұмысын кешенді ұйымдастыру жаңа технологияларды, идеялар мен шығармашылық, инновациялық жаңашылдықты қажет етеді. Жас ұрпаққа білім беруді жетілдіру мәселесі толассыз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге жүрері анық. Балабақшада берілетін тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан-жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойынан жақсы икемділігі мен мүмкіндіктер аша отырып, олардан жеке тұлға қалыптастыруда маңызы зор (Кесте 1).

Патриоттық тәрбие, ұлттық намыс, ұлттық сана-сезім рухани байлықтан көрініс табады. Олай болса, рухани байлыққа, ең алдымен, тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрімізді жатқызсақ, тіл – қазақ болуымыз үшін, дін – адам болуымыз үшін, салт-дәстүр – ұлт болуымыз үшін қажет. Патриотизм сезімінің оянуы мен қалыптасу үрдісін белгілі бір асқақ сезімдерден, мақтаньш-сүйініштен бөле-жара қарауға болмайды. Ол елінің өткен тарихын мақтаньш тұту, жерінің байлығына, әсем көркіне сүйсіну, атадан балаға жалғасып, жақсы үрдісін тапқан ұлттық тілді құрметтеу. Осы сезімдерден туатын, санада орнығып қалыптасатын

асыл қасиеттер ұлттық патриотизм деңгейінде өркен жайып, азаматтық патриотизм биігіне ұласатын сыңайлы. Әрине, бұл өздігінен бола салатын нәрсе емес, ол да нақты тәрбиенің жемісі. Бұл тәрбиенің жемісін еккен әрине, мектеп жасына дейінгі балалар үшін – тәрбиеші, ал орта білім мен жоғарғы білім алушылар үшін – ұстаздар қауымы.

Қазақстан азаматтарын патриотизмге тәрбиелеу – тұлғаның патриоттық сана-сезімін қалыптастыру, патриоттық іс-әрекетін ұйымдастыру. Егеменді елдің азаматын тәрбиелеуде әр тәрбиешінің, әр ұстаздың ең басты мақсаты – дені сау, ұлттық сана-сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениеті, парасаты, ар-ожданы мол, еңбекқор, іскер бойында игі қасиеттері бар адамды тәрбиелеу.

Адамгершілікті, тәрбиелі адам – кез келген мемлекеттің байлығы, әлеуметтік өмірдегі бейбітшілік пен мәдениеттіліктің кепілі. Ұрпақтан-ұрпаққа мирас болып келе жатқан ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар арқылы тәрбие беру бала бойындағы сана-сезімді, намысты, парызды қалыптастырумен қатар егемен еліміздің тәуелсіздігін, ынтымағын, бірлігін сақтап қалатын патриот-азамат тәрбиелеуге толық мүмкіндіктердің бар екендігі анықталды.

Қоғамның сұранысына сай «Қазақстан Республикасының жаңа әлеуметтік даму жағдайында тұлғаға патриоттық тәрбие берудің тұжырымдамасы» дайындалды. Патриоттық тәрбие беру тұжырымдамасына талдау жасай отырып:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясына, мемлекеттік рәміздеріне, Қазақстанды мекендейтін барлық халықтардың тарихына, дәстүрлеріне, мәдениетіне және ұлттық ерекшеліктеріне құрметпен қарау.

2. Мемлекеттік тілге, әлемдік тілдерге және ұлтаралық тіл болып есептелетін орыс тіліне, Қазақстанды мекендейтін басқа халықтардың тілдеріне құрметпен қарау.

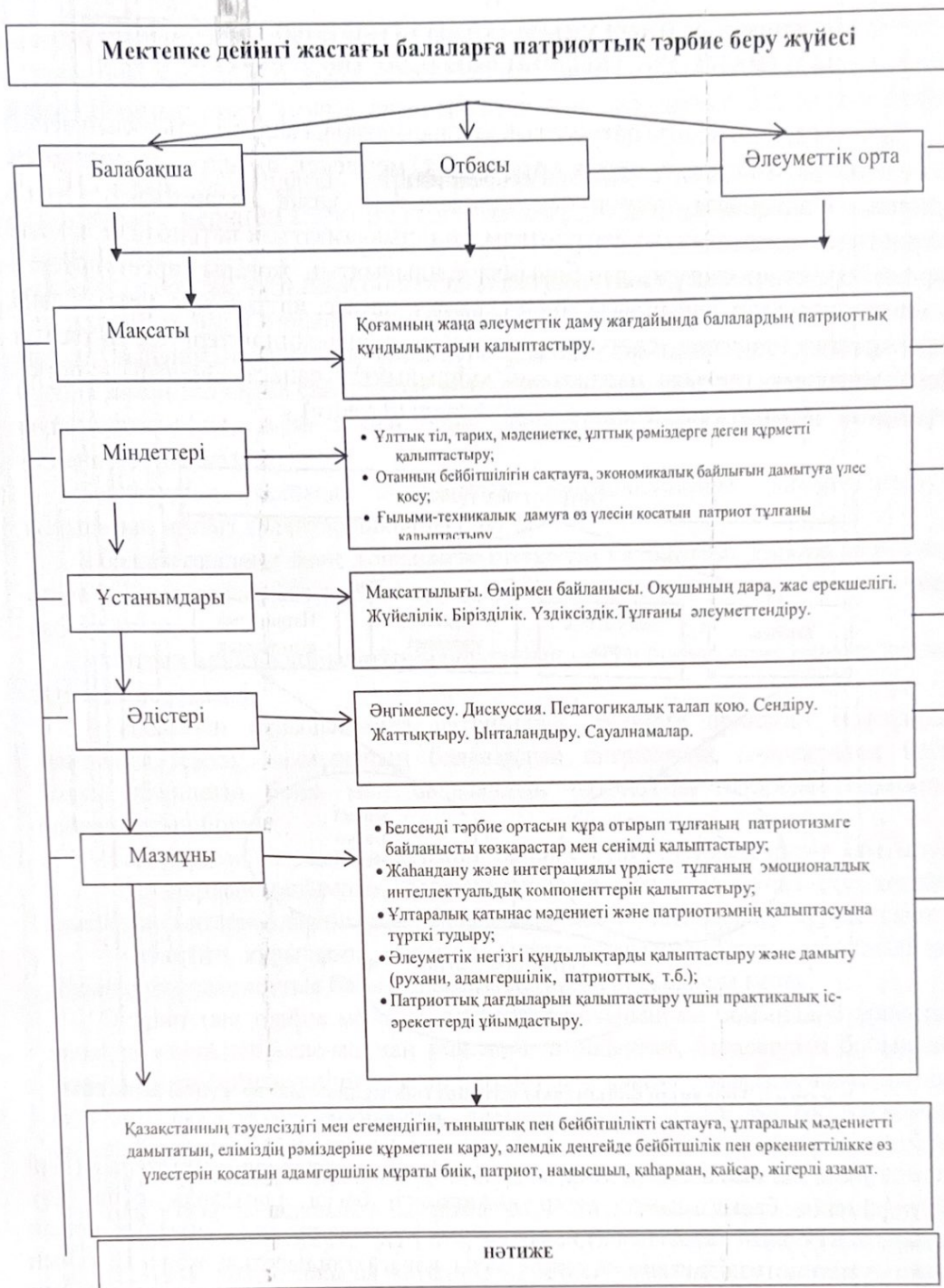
3. Халықтар арасында сүйіспеншілік пен достықты, дін аралық қатынастар бойынша түсінушілікті қалыптастыруға ықпал ету.

4. Қазақстан Республикасының бейбітшілігі мен тұтастығын, Отанның экономикалық байлығын дамытуға, Отанды қорғауға және жалпыадамзаттық тыныштықты сақтауға әрқашан дайын болу.

5. Жалпыадамзаттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық өркениеттілікті бағалау, құрметтеу (бейбітшілік, тыныштық, қауіпсіздік, еркіндік, ізгілік, тұлғаның еркіндігі мен құқығын қамтамасыз ету).

6. Мектепке дейінгі жастағы балаларға патриоттық тәрбие берудің жүйесін негіздей отырып, ұлттық және әлемдік білім нәрінен сусындаған ғылыми-техникалық прогресс көшіне ілесе алатын патриот тұлғаны қалыптастыру.

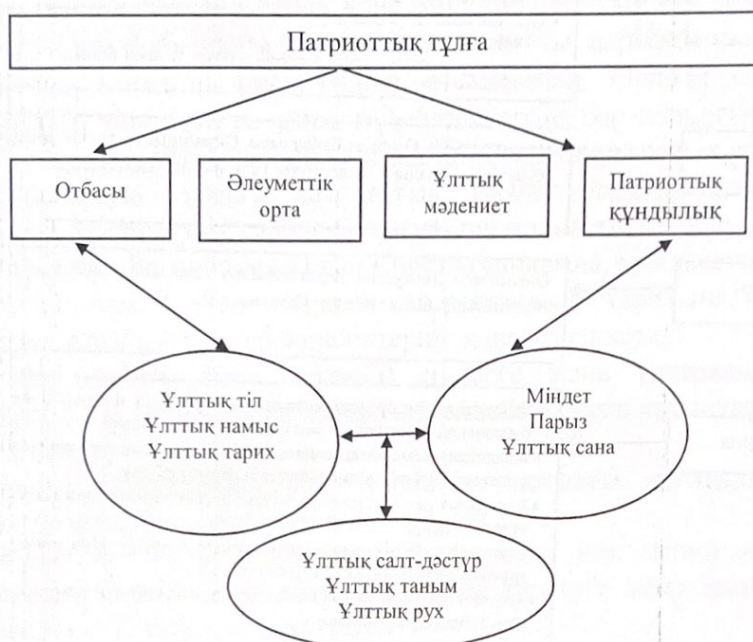
7. Мектепке дейінгі жастағы балаларға патриоттық тәрбие беруде балабақшадағы қызметкерлердің өзіндік атқарар міндеті бар.

1-кесте – Мектепке дейінгі жастағы балаларға патриоттық тәрбие беру жүйесі

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДАҒЫ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ МЕН ҰЙЫМДАСТЫРУ ФОРМАЛАРЫ

Тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықтарды қалыптастырудың негізгі көзі – отбасы, әулет, әлеуметтік орта, аймақ, мемлекет, әлемдік кеңістік болса, тұлғаның бойындағы патриоттық құндылық – қазақ патриотизмі, ұлттық патриотизм, Қазақстандық патриотизм, жалпыадамзаттық патриотизм арқылы көрініс бере отырып, тұлғаның бойында құндылықтың жоғары көрсеткіштері - мемлекет және ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық сана, және ұлттық тарихқа, салт-дәстүрге деген сүйіспеншіліктері қалыптасады. Психологиялық тұрғыда патриоттық құндылықтар сапаға айналып, іс-әрекет (тұлғаның «Мені») тұрғысынан көрініс береді (2-кесте).

2-кесте – Тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықтар жүйесі және оны қалыптастырудың факторлары

Тәрбиенің негізі болып саналатын жалпыадамзаттық құндылықтардың бірі – тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамдарды сүйе білу қажеттілігі болып табылады. Философиялық тұрғыда рухани құндылық, соның ішінде патриотизм рухани сұраныстарды қанағаттандыратын және тұлғаның рухани әлемін байытуды көздейді. Тұлғаның бойындағы руханилық өлшемдер оның ой-санасында, мінез-құлқында, іс-әрекетінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың үйлесуі, қалыптасуы деп көрсетеді.

Жалпыадамзаттық құндылықтар – халықтың, түрлі діннің, әркілі дәуірдің рухани мақсаттарын жақындастыратын құбылыс.

«Құндылық» (И.Кон, В.А.Караковский, А.Г.Здравомыслов, В.А.Ядов, В.П.Тугаринов, С.Қалиев, Ж.Наурызбай, Г.Қ.Нұрғалиева, Р.К.Төлеубекова, т.б.

ғылыми зерттеулерінде) – Отан, адам, тұлға, өмір, адамдардың бір-біріне мейрімділік қарым-қатынасы, шыншылдық, әділеттілік, білім, ғылым, өнер, еңбек, адамның өмір сүруіне деген материалдық жағдайдың болуы, т.б. болып саналады.

Тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықты айқындауда жоғарыда патриотизмге берілген анықтамаларға және құндылық, адамгершілік құндылық ұғымдарын философия, педагогика, психология ғылымдары тұрғысынан саралайтын болсақ, тұлғаның бойындағы **патриоттық құндылық дегеніміз** - елі мен туған жерін, Отанын сүю, мемлекеттің тәуелсіздігі мен бейбітшілігін, әлемдік тыныштықты сақтау үшін күресу, өзінің ана тілін, дінін, салт дәстүрін бүгінгі заман талабына сай ұлттық мүдде негізінде жетілдіру, қоғамдағы ізгілік қарым-қатынасты, табиғат пен адам арасындағы мейрімділікті, ұлтаралық мәдениетті дамыту.

Балалардың бойына патриоттық құндылықтарды қалыптастыруда қойылатын негізгі талаптар айқындалды:

- балабақшадағы және топтағы жүргізілетін патриоттық тәрбие жүйесімен өзара байланыста жүргізілуі, пән аралық байланыс, өткен тақырыптармен жүйелі сабақтастық;

- топтың алдына қойылатын мақсатының нақты болуы және педагогикалық тұрғыда негізделуі;

- сабақтың құрылымында патриоттық тәрбиеге арналған мазмұнның қамтылуы, сабақ мазмұнының балалардың патриоттық іс-әрекетінің негізі болуы, берілетін білім мен балалардың патриоттық іс-әрекеті арасында байланыстың болуы;

- балалардың патриоттық сезіміне ықпал ететін материалдардың қамтылуы;

- балалардың танымдық, белсенділік іс-әрекеттеріне ықпал ету, топтағы қамтылған материалдар олардың санасына, көңіл-күйіне әсерлі болуын ескеру;

- сабақтың құрылымы, мазмұны, қолданылатын әдістері мен тәсілдерін айқындауда патриоттық бағыттарына баса көңіл аударылуы керек.

Патриоттық тәрбие мәселесі адамзат тарихының өн бойындағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан мақсат болғандықтан, балалардың бойындағы Отанға деген сүйіспеншілігін, яғни патриоттық санасын дарытуда халқымыздың біртуар ұлы, ержүрек қолбасшы, жазушы, Қазақстанның Халық Қаһарманы батыр Бауыржан Момышұлы ағамыздың кейінгі ұрпаққа үлгі етіп қалдырып кеткен өсиеттерінің және ерлікке толы шығармаларының алатын орны ерекше. Мысалы, соғыс жылдарында Бауыржан Момышұлы ағамыз Ата мекен жер үшін, Қасиетті ел үшін, Әзиз ана, қарт ата, Ботакөз сұлу қарындас Күң, құл бомасын, - деген жыр жолдары арқылы жауынгерлерге рух беріп, ерлік істерге шақырады.

Бауыржан Момышұлы өз шығармаларында патриотизмге, ерлікке, батырлыққа байланысты біршама терминдерге анықтама берген. Патриотизм дегеніміз – Отанға деген сүйіспеншілік, жеке адамның аман-саулығының қоғамдық-мемлекеттік қауіпсіздікке тікелей байланыстығын сезіну, ал мемлекетті нығайту дегеніміз – жеке адамды күшейту екенін мойындау, қысқасын айтқанда, патриотизм мемлекет деген ұғымды жеке адаммен, яғни оның өткенімен, бүгінгі күнімен және болашағымен қарым-қатынасты білдіреді.

Ерлік дегеніміз – табиғат сыйы емес, ең алдымен, өзінің ар-намысын және адамзаттың қасиетті абыройын ұятқа қалу, опасыздық пен маскара болу сезімінен қорғай отырып, адамның ең ұлы сезімін – азаматтық парызын орындау үшін, осындай адамгершілік теңдікті өзімен сайысқа түсе отырып тұтас ұжым өмірінің игілігіне ғана емес, оның қауіп қатерін де бөлісіп, жауды барынша жою, жанға-жанмен, қанға-қанмен аяусыз кек алу жолымен жеке басыңды және отандастарды қауіпсіздік етуге ұмтылу, саналы түрде қауіп-қатерге бас тігу.

Батылдық – кимыл, әрекет есебін тәуекелдеумен үйлестіре алушылық.

Табандылық – батырлардың қалқаны.

Әжеттілік, қайсарлық – адамның тіпті мүмкін емес деген жағдайдың өзінде абыроймен өлімге бас тігуге тәуекел етушілік, игілікті құлшыныс.

Сондай-ақ, Бауыржан ағамыз халықты ерлікке, патриоттыққа тәрбиелеуде артына көптеген мақал-мәтелдер, жақсы сөздерін қалдырған.

Мысалы:

- Намысты нанға сатпа.
- Өз ұлтын сыйламау, оны мақтаныш етпеу – сатқындық.
- Именіп жүріп көрген игіліктен – қарсыласып жүріп көрген бейнет артық.
- Өтіріктің балын жалап тірі жүргенше – шындықтың уын ішіп өлген артық.
- Ерлік – елдің қасиеті, жүректілік – жігіттің қасиеті.
- Ешкім іштен батыр болып тумайды: батырлық та, мінез секілді өскен орта,

көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады.

• Батырлық тәуекел мен ақылдың есебінен шығуға тиіс. Тәуекел кейде ақылды да ақтап алады. Ал ақылсыз тәуекелді ештеңе де ақтап ала алмайды.

• Ерлік – тайсалмас табандылық пен қайыспас қайсарлықтан шығады.

• Өршіл рухтан – өлмес ерлік туады.

• Белдескеннің – белін сындыр, тірескеннің – тізесін бүктір.

• Ептілік те – ерлік.

• Қолбасшы болсаң сондай бол – жосылып жатқан жолдай бол.

Осындай тағы да басқа батырлық, ерлік, тәлім-тәрбие, өсиет, тағлым туралы біздерге өсиет сөздер қалдырған.

Ұлтжандылық – халықтың рухани және материалдық игіліктерін көбейтуге арналған жігері, қайраты. Ұлтжанды деп еңбекқор, іскер, талапты, ойшыл, ізденгіш, ұлттық мұраттар жолындағы абзал істің иесін айтамыз» – деп сипаттайды.

1999 жылы баспадан шығарылған «Қазақ тілінің сөздігінде» – «Ұлтшылдық біріншіден – ұлт мүддесіне жан-тәнімен берілушілік, ұлтжандылық, ұлтын ерекше сүйушілік. Екіншіден – ұлт мүддесін, ұлт ерекшелігін қорғау ұранын пайдаланып ұлттар арасына іріткі салушы буржуазиялық кертартпа саясат пен идеология».

«Педагогика және психология сөздігінде»: «Ұлтжандылық – өз ұлтының тілін, ділін, дәстүрін сүйудің белгісі. Ұлтжандылық өз ұлтының мәдениетін, әдебиетін, дәстүрін қадірлейтін, ұлттық намысты қорғай білетін адамның қасиеті» – деген анықтама берілген. Орыстың ұлы жазушысы В.Распутин мынадай түсініктеме беріп кеткен: «Ұлтшылдық - өзінің анасын жақсы көру сияқты. Әр адамның өз анасы өзіне ыстық. Ол ең дана, ең мейірбан, ең ақылды,

ен сұлу қысқасы жұрттың бәрінен артық қасиетті жан. Оған ешкім жетпейді. Онымен ешкім тең келмейді. Бірақ дүниедегі ең тамаша асыл жан менің анам деп түсіну – басқа аналарды жек көру, немесе кемсіту болып табылмайды. Мен барлық аналарды құрметтеймін, алайда, өз анама өмір бойы қызмет етемін».

Балалардың патриоттық қасиеттерін қалыптастырудың қайнар көзі – қазақ елінің тарихы, әдет-ғұрпы, салт-дәстүрі, табиғат ерекшеліктері мен табиғат ресурстары туралы түсініктері, ел экономикасының даму заңдылықтарымен қазіргі жаһандану кезеңіндегі даму деңгейі, мемлекеттік рәміздер сияқты ерекшеліктеріміздің психологиялық-педагогикалық мәнін зерттеп, өзіндік қайталанбас белгілерінің негізінде патриоттық қасиеттерін қалыптастыру бүгінгі күннің талабы болып отыр. Осы қасиеттерді қалыптастыруда төмендегідей қоғамдық талаптар ескеріледі:

1. Әлемнің жаһандану жағдайында қоғамның қазіргі даму кезеңінде болып жатқан саяси-экономикалық, мәдени-әлеуметтік және т.б. өзгерістердің, ұрпақ тәрбиесіндегі бетбұрыстардың білім және тәрбие беру жүйесінің ісін жаңа сатыға көтеру қажеттілігіне көңіл бөлуді талап етіп отыр.

2. Балалардың патриоттық қасиеттерін қалыптастыруда тәрбие құралы ретінде жан-жақты дамыған патриот тұлға ретінде тәрбиелеп, қалыптастыруды жүзеге асыруды, олардың бірегей ұлттық дәстүрлерге, ұлттық идеяға, көзқарасын, халқының тарихын, ділін, ұлттық қасиеттерін, ұлттық экономиканың дамуы, қалыптасуы мен оның халыққа қызмет етуін, еліміздің рәміздерін біліп, ұлттық патриоттық мақтанш сезімін оятудың қажеттілігін талап етеді.

3. Қазақстан жағдайындағы жаңа өмірге көзқарас тудыруда, ұлттық құндылықтарды айқындап көрсетумен қатар, ұлттық патриоттық қасиеттерді қалыптастыруда рухани мәдениетті дамытудың қозғаушы күштерін дәлелдеп, оның тәрбиелік қолданбалы тәсілдерін меңгертуде маңызды фактор болуын ескереді.

4. Өркениетті қоғамға сай білімді, іскер, шығармашыл, күзіреттілігі мол өз еркімен жауапты шешім қабылдай алатын, оның салдарын болжай білетін, ынтымақтастыққа икемді, жан-жақты белсенді, елінің тәуелсіздігі мен егемендігін сақтауға, салт-дәстүрлеріне, әдет-ғұрпына, рәміздеріне үлкен құрметпен, жауапкершілікпен қарайтын жеке тұлғаны тәрбиелеуді талап етеді.

Балалардың патриоттық қасиеттерін қалыптастыруда жоғарыда аталған қоғам талаптарын ескере отырып, қалыптастырудың үш компонентін бөліп алынды: эмоционалды-мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік. Сонымен қатар, осы компоненттерді анықтаудың өлшемдерін, көрсеткіштері мен деңгейлері анықтады (3-кесте).

3-кесте – Балалардың патриоттық қасиеттерін қалыптастыру компоненттері, өлшемдері, көрсеткіштері.

Компоненттері	Өлшемдері	Көрсеткіштері
Эмоционалдық-мотивациялық	<ul style="list-style-type: none"> - патриоттық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған балалардың жағымды эмоционалдық көзқарасы; - өз Отаны Қазақстан Республикасына саналы патриоттық сүйіспеншіліктің болуы. 	<ul style="list-style-type: none"> - патриоттық қасиеттерді қалыптастыру құралы ретінде сезінуі; - патриоттық сипаттағы эмоционалдық сезіммен қажетсінуі; - патриоттық мазмұндағы қызығушылығы мен аялы көзқарасы; - Қазақстан Республикасының экономикалық өркендеуі, оны әлемнің дамыған елдері қатарынан орын алуы міндеттеріне қызмет етуді қалау және оған ұмтылу; - Қазақстанның экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, мәдени, геосаяси жетістіктеріне ұлттық мақтаныш сезімнің болуы; - Қазақстанды мекендейтін халықтардың еркін дамуына, тіліне, дініне, мәдениетіне, әдеп-ғұрпы мен салт-дәстүріне қызығушылықтың болуы; - еліміздің рәміздеріне құрметпен қарау қатынастың болуы.
Мазмұндық	<ul style="list-style-type: none"> - патриоттық қасиеттерді қалыптастырудағы мазмұндылығы және толықтылығы; - патриоттық қасиеттерді қалыптастырушы мәні, маңызы туралы блімдердің болуы. 	<ul style="list-style-type: none"> - патриоттық қасиеттерді қалыптастырудағы мүмкіндіктерін білуі және түсінуі; - патриоттық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған үдерістер; - патриоттық қасиеттерді қалыптастырушы мәліметтердің өзіндік ерекшеліктерін көре білуі.
Іс-әрекеттік	<ul style="list-style-type: none"> - өзінің білімін практикалық іс-әрекетте пайдалана білуі және пайдалануға талпынысы; - қоғамдық саяси-іс-әрекетті тиімді жүзеге асыруда патриоттық қасиеттерді қалыптастырудағы мазмұнын пайдалана білуі. 	<ul style="list-style-type: none"> - патриоттық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған мазмұнына талдау бере білуі - өзінің патриоттық көзқарасын көрсете білуі; - патриоттық қасиеттерді тұлғалық құндылық ретінде қабылдайды, мінез-құлық пен іс-әрекетте оларды қарым-қатынасты үнемі пайдалануға ұмтылады.

Балаларды патриоттық рухта тәрбиелеу тек қоғам мен мемлекеттің сұраныстарына ғана емес, әрбір баланың дара тұлғалық дамуына бағытталған педагогика ғылымының қазіргі бағыттарына да сәйкес келуі қажет. Өйткені отанға сүйіспеншілік адамның өзін тұлға ретінде сезінуіне, өз елін мақтан тұтуына, өзін онымен байланысты сезінуіне мүмкіндік береді, рухани және адамгершілік құндылықтарының артуына септігін тигізеді.

Қоғамның әлеуметтік даму жағдайына байланысты қоғамда патриоттық құндылықты қалыптастыру факторлары:

- мемлекетіміздің тәуелсіздігі мен егемендігін сақтау, еліміз бен жерімізді ұрпақтан-ұрпаққа аманаттап отыру;
- ұлттың ұлт болып қалыптасуының негізгі белгісі ұлттық тіл, яғни, қазақ тілін ұлтаралық тілдер мәртебесіне жеткізу;
- мемлекеттік тіл ретінде дамып, қалыптасуын жетілдіру әр азаматтың міндеті болып табылуы қажет;
- мемлекеттік тіл, ресми және республикада тұратын басқа халықтардың тіліне деген құрмет;
- ұлттық тарихи және мәдени мұраларға деген сүйіспеншілік пен құрмет;
- ұлттық экономикалық даму процесіне өз үлесін қосу;
- табиғатты қорғау және экологиялық мәдениетті қалыптастыру;
- әлемдік техникалық прогрестің алдыңғы қатарынан көріну, Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясына сәйкес кәсіби мамандар қалыптастыруға жағдай жасау, т.б. қамтылады.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕНІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қоғамның жаңа әлеуметтік даму жағдайында мектепке дейінгі ұйымдарда патриоттық тәрбие беру барысында стратегиялық және тактикалық жағдайларды іске асыруда алдымызға қойған негізгі талаптарды шешу көзделді:

- патриоттық тәрбие беру үрдісінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара байланыстыра отырып, тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықтарды қалыптастыру;
- жүйелі-ұйымдастыру – балабақша, мектеп, отбасы және әлеуметтік ортаны өзара сабақтастыра отырып, мақсатты түрде оқушыларға патриоттық тәрбие беруді ұйымдастыру;
- оқушылардың жас және дара ерекшеліктерін ескере отырып, патриоттық тәрбие берудің мазмұнын, формалары мен әдістерін нақты пайдалана білу;
- аймақтық ерекшеліктерді ескеру, туған елге, жерге, ауылға, қалаға, т.б. сүйіспеншілігі арқылы, ұлттық және Қазақстандық, жалпыадамзаттық патриотизмді қалыптастыру;
- кешенді ықпал ету арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан патриоттық, әлеуметтік құндылықтарды, тәжірибелерді жүйелі түрде пайдалану.

Патриотизмнің қалыптасуының тарихи алғышарттарына ғылыми талдау жасау барысында балаларға патриоттық тәрбие берудің әдіснамалық негізін тұлғалық, іс-әрекеттік, әлеуметтік, аксиологиялық, мәдениеттану, өркениеттік, жүйелілік тұғырларын саралай отырып, бүгінгі оқушы-жастарды тәрбиелеудің тұжырымдамасы теориялық тұрғыда негізделді (Кесте 4).

Әдіснамалық тұғырлар	Тұлғаның бойындағы патриоттық құндылықтарды қалыптастыру жүйесі
Танымдық (В.И.Загвязинский, Г.К.Нұрғалиева, т.б.)	Жалпыадамзаттық құндылықтар. Ұлттық құндылықтар. “Адам-Қоғам-Табиғат” жүйесіндегі құндылықтар. Жаңа әлеуметтік

	қауымдастықты түсіну және қабылдау. Тұлға – қоғамда және қоғамдық дамудағы негізгі құндылық.
Мәдениеттану (М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер, В.В.Краевский, А.Сейдімбек, Ж.Наурызбай, т.б.)	Тұлғаны жалпыадамзаттық мәдениетті меңгеруге бейімдеу. Ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан ұлттық мәдениеттің жиынтығының тұлға бойында көрініс беруі. Мәдениет аясында жеке тұлғаның өзін-өзі іске асыруы.
Өркениеттік (Г.Б.Корнетов, т.б)	Жалпыадамзаттық мәдениет пен құндылықтарды тұлға бойына меңгертуге ықпал ету. Ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктіру арқылы жалпыадамзаттық патриоттық құндылықтар жүйесін қалыптастыруға бейімдеу.
Жүйелілік (С.А.Смирнов, Г.А.Уманов, Т.С.Сабыров, т.б.)	Ақиқатты жүйелілік тұрғыдан қабылдау. Ұлттық, қазақ, қазақстандық, жалпыадамзаттық патриоттық құндылықтар жүйесі тұрғысынан іске асыруға бағыттау.
Тұлғалық (Л.С.Выготский, С.Л.Рубинштейн, А.А.Бейсенбаева, Ж.И.Намазбаева, т.б.)	Тұлғаны құндылық ретінде қабылдау. Тұлғаның субъектілік тәжірибесінің ерекшелігі (даралығы). Тұлғаның әлеуеті мен мәндік күшін ашуға бағыттау. Тұлғаның қатынастар жүйесі мен бағдарының өзара әрекеттесуі.
Іс-әрекеттік (С.А.Смирнов, Ж.А.Қараев, т.б.)	Объектінің біртұтастығын және оның тетіктерін ашуға бағыттау. Алдына мақсат қоя білу, іс-әрекетін жоспарлау, бақылау, баға беру.
Әлеуметтік (А.М.Новиков, А.В.Мудрик, В.А.Сластенин, З.У.Кенесарина, т.б.)	Тұлға тәрбиесі - әлеуметтендіру үрдісі. Тұлғаның дамуына ықпал ететін әлеуметтік орта мен тәрбиелік кеңістікті орнықтыру. Әлеуметтік қарым-қатынас негізінде тұлғаның патриоттық құндылығын қалыптастыруға бағыттау.

4-кесте – Балаларға патриоттық тәрбие беру мәселесін зерттеуге қажетті әдіснамалық тұғырлар

Балаларға патриоттық тәрбие беру мәселесін зерттеуге қажетті әдіснамалық тұғырларға төмендегідей талдау жасалынды.

Танымдық әдіснамалық тұғырлар – тәрбиеленіп отырған ортаның, ұлттың, қоғамның, мемлекеттің, аймақтың мәдениетін баланың қолдана алуы.

Бала – отбасының жеміс берер гүлі, алтын тіреу діңгегі болғандықтан да, тәрбиенің негізі осы кішкентай нәресте кезден басталуы керек. Ұлттық тәрбие бесіктен басталады. Отбасындағы ата мен әженің, әке мен шешенің, апа-қарындас, аға-інінің бір-бірімен күнделікті өмірдегі қарым-қатынасы, мінез-құлқы – ұлттық тәрбиенің бастау бұлағы. Этностық тәрбие – жеке тұлғаның этноәлеуметтік рольдер жүйесін игеруін мақсатты түрде реттеу.

Балалардың мәденилік принципін мәні бала тәрбиеленіп отырған ортаның, ұлттың, қоғамның, мемлекеттің, аймақтың мәдениетін қолдана алуы.

Н.Б.Крылова бойынша мәденилік принцип – метапринцип, тәрбие мен білім беру, бір жағынан, мәдениеттің ерекшеліктері мен талаптары бірқалыпты болса, екінші жағынан, әлеуметтік қайта құруға қабілетті, яғни тек қана оның нормалары мен құндылықтарын тасымалдаушы ғана емес, жаңа мәдени формаларды ұйымдастырушы. Тәрбие мен білім берудің қабілеттілігі -

мәдениеттің мәнін, қарқынын, мазмұны мен компоненттерін көрсетіп, мәдени өзін-өзі анықтауға және сәйкестілендіруге (идентификациялауға) шарттар тудыру. Бұл принцип бойынша тәрбие мен білім беру жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде пайда болып, оларға қайшылыққа келмейтін этно-ұлттық мәдени құндылықтар мен нормалар және аймақтық дәстүрлерге сәйкес құрылады.

Өркениелік тұғырлары – өмір бойы жалғасатын біртұтас үздіксіз үрдіс, оның даму барысында адамның этнос субъектісі ретінде этностық құндылықтарды, этноәлеуметтік рөлдерді және өз халқының салт-дәстүрлерінде шоғырланған этностық нормаларды меңгеруі, этностық өзіндік санасын оятып, өз ұлтына, тіліне, тарихына, мәдениетіне деген мақтаныш сезімін және басқа ұлт өкілдеріне сыйластық, түсіністік сезімін қалыптастыру болып табылады.

Тұлғалық тұғырлар – әр ұлт өзінің ұлт болып қалыптасуында өзінің рухани мәдениеті: әдебиеті, өнері, ғылымы арқылы мінез-құлық, болмыс, сана-сезім ерекшеліктерін анық көрсетеді. Сөйтіп, өзінің өмір сүру ұзақтығы, мәдениетінің ұрпақтан-ұрпаққа беріліп, ұлт бастамасы «баланың» өз мәдениетіне ену мүмкіндігімен анықталады.

Іс-әрекеттілік – когнитивті, аффективті, мінез-құлықтық сәйкестілік компоненттері арқылы анықталады. Олар:

Когнитивті компонентке жас ерекшелігіне этникалық өзіндік идентификация, ана тілін үйренуге талпыныс, өз халқының және басқа да этностардың тарихын, мәдениетін және ұлттық ерекшеліктерін білу жатады.

Аффективті компонентке жеке тұлғаның сезімінде көрінетін сипаттамалар кіреді.

Мінез-құлықтық компонентке мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың әрекетіндегі білім, эмоция, сезімдердің көрінуі, мінез-құлық ережелерін сақтауы жатады.

Әлеуметтік тұғырлар – құндылықтарды, этноәлеуметтік рөлдерді және өз халқының салт-дәстүрлерінде шоғырланған этникалық өзіндік санасын оятып, өз ұлтына, тіліне, тарихына, мәдениетіне деген мақтаныш сезімін және басқа ұлт өкілдеріне сыйластық, түсіністік сезімін қалыптастырады.

Корыта келе, мектепке дейінгі жастағы балаларды патриоттық тәрбиелеу ерекшеліктері айқындалғаннан кейін, мынадай талаптар туындайды:

1) мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбие мен оқытудың мазмұны, түрі және әдістері гуманизм мен қоғамды демократияландыру рухына сәйкес құрылуға тиіс;

2) мектеп жасына дейінгі кезеңнің ерекшелігі сол, бұл кезеңде баланың адамгершілік қасиеттері, білімдік дағдылары мен икемділіктерінің негізі қалыптастырылуы қажет;

3) мектеп жасына дейінгі кезеңге қойылатын аса маңызды талап – балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастырып, білімдерін жинақтау мен жүйелеу, олардың айналадағы құбылыстар туралы негізгі түсініктері мен қарапайым ұғымдарын қалыптастыру;

4) балаға мектепке дейінгі ұйымдарда педагогикалық үдеріс арқылы қазақстандық рухани құндылықтарға сай адамгершілік, мәдениет негіздері дариы. Ұлттық мінез-құлық, талғампаздық, талғам, ұлттық намыс қасиеттерін сіңіріп қалыптастыру;

5) мектепке дейінгі ұйымдарға оқу және тәрбие мәселелерін шешуде өзіндік білімін пайдалана алатын, танымдық әрекеттері мен ойлануы жеткілікті даму деңгейіне көтерілген, жоғары білікті мамандар даярлау;

6) баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауына, әлеуметтену процесіне ерекше көңіл бөлу.

Мектепке дейінгі ұйымдарда патриоттық тәрбие процесіне тән ерекшеліктер:

- мақсатты бағыттылық (мақсаттың түсінікті болуы нәтиже тиімділігінің кепілі);

- мақсаттар бірлігі (тәрбиеші мен тәрбиеленушінің арасындағы қызметтестіктің көрсеткіші);

- нәтиже ұзақтығы (оқу процесіндегідей нәтиже бірден көрінбейді);

- көп жағдаяттылығы (тұлға көп әрі сан қилы ұнамды да, ұнамсыз да ықпалдарға кезігеді. Тәрбие барысында олар реттеледі. Тараптардың тұлғаға болған ықпалы өзара сәйкес келсе, тәрбие нәтижесі тиімді болады.

- ауыспалылығы (тәрбиеленуші мақсатты, көзделген және кездейсоқ әсерлерге бірдей кезігіп отырады).

- үздіксіздігі (ешқандай науқанды, бір мәртелік шара қаншама жарқын болмасын, аса ыждағаттылықпен жүйелі дайындалған тәрбие істерінің орнын баса алмайды);

- баламалылығы (тәрбиеленушілер даралық ерекшеліктері және әлеуметтік тәжірибесінің әр түрлілігімен ажыраларды. Тәрбие процесінде бұлар ескерілуі шарт, себебі әсері бірдей болғанның өзінде де тәрбиелік нәтиже әрқилы болуы ықтимал);

- екі тараптылығы (тәрбиелік ықпалды жүргізуші – тәрбиеші, ал ықпалды қабылдаушы – бала);

- тәрбие процесі – өмірлік, ол қозғалмалы да ауыспалы;

- тәрбиеші тұлғасы – тәрбие барысына ықпалды маңызды жағдаят (тәрбие процесінің өнімді болуының кепілі – тәрбиеші ептілігі, шеберлігі, құндылықты бағыт-бағдары, қызметтестік қатынасқа түсе білу қабілеті);

- қарама-қайшылықты болуы (қарама-қарсылықтар тәрбиенің қозғаушы күші ретінде қарастырылады).

Тәрбиенің негізгі қайшылықтары оқу-тәрбие процесінде кездесетін келесідей құбылыстар арасында көрінеді: қоғамдық өмірдің жаңа шарттары мен оған дайындауға арналған әдістер мен формалардың ескіруі; адамның табиғи даму мүмкіндіктерінің шексіздігі мен бұл дамудың әлеуметтік жағдайлар бағдарламаларына тәуелді шегерілуі; адамның табиғатпен белсенді, әрекетшен болуы, оның қоғамдық өмірге араласу ынта-ықыласы мен өмірлік процеске нақты қатысу үшін қажет тәжірибе, білім, ептілік пен дағдылардың жетіспеуі және т.б.

«МЕНИҢ ЕЛІМ – МЕНИҢ ЖЕРІМ» ТӘРБИЕ-БІЛІМ БЕРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ІЛГЕРІЛЕМЕЛІК ЖОСПАРЫ – АТА-АНАЛАРМЕН ЖҰМЫС

Сәбидің бойында ең алдымен анасына, өз отбасына, өз үйіне, туған жеріне деген жылы сезім, махаббаттан бастау алатын, тұлға есейген сайын біртіндеп ұлт, халық, әлеумет, мемлекет деңгейіне көтеріле беретін бұл сезім адамның бүкіл ғұмырына жалғасып жатады.

Махаббат, мейірімділік туралы, әсіресе, «Мейірбанды бала», «Шеше мен бала», «Аурудан аяған күштірек» деген Ыбырай Алтынсариннің үш әңгімесін алуға болады.

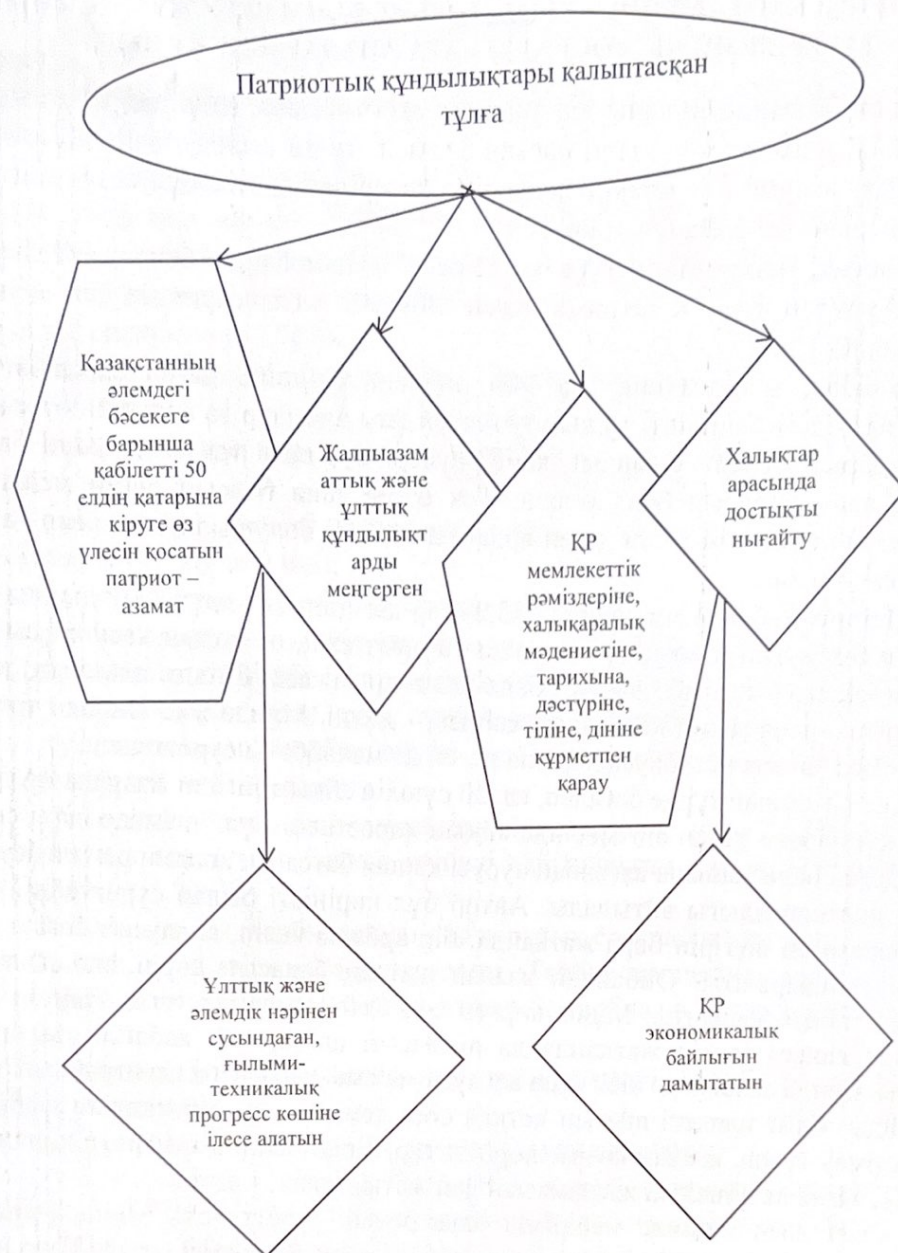
Махаббат, мейірімділік ата мен ананың үй-ішіне деген махаббатынан басталады. Адамгершілікті ту қып көтерген ұлы адамдар да алдымен өз атасын, өз туғандарын сүйеді. Олардың кейбіреулері өсе келе тек «атасының баласы болмай, адам баласы» бола біледі. Тек өзіме ғана болсын деген мешандық көзқарасты аттап өтіп, адам деген ардақты атқа ие болушылардың шын бақыты үшін қол созады.

«Мейірімді бала» әңгімесінде 13 жасар қыз патшаның үкімі бойынша қолы кесілуге бұйырылған әкесі үшін патшаға арыз етіп, өз қолын кесуге ұсынады. Қыз: «Тақсыр, жұмыс жасап, бала-шағаларын асырайтын атамның қолын қалдырып, мына менің қолымды кесіңіз», - дейді. Мұнда жас қыздың тек қана атасы емес, анасы мен бауырларына деген де махаббаты суреттеледі.

Ананы қандай түрде бағалап, қалай сүюдің айқын үлгісін жазушы «Аурудан аяған күштірек» деген әңгімесінде айқын көрсеткен. Бұл әңгімеде аяғы сынған Сейт деген бала жанына аяғының ауруы қанша батса да, анасын ренжітпеу үшін қабақ шытпағандығы айтылады. Автор бұл көріністі былай суреттейді: «Сейт орам-ораммен жүгіріп бара жатқанда, бір арбалы келіп, аңдаусыз соғып кетіп, аяғын сындырыпты. Ойбайлап жылап жатқан баласын көріп, шошынғаннан шешесі талып қалыпты. Мұны көрген соң Сейт жыламақ түгіл, сынған аяғын орнына салып таңып жатқанда да дыбысын шығармай, қабағын да шытпай жатты. Сонда сынықшы кісі: «Аяғың ауырмай ма, қабағыңды шытпайсың?» - деп сұрайды. Сейт шешесі шығып кеткен соң, демін алып, сынықшыға сыбырлап: «Ауырмақ түгілі, жаным көзіме көрініп тұр, бірақ менің жанымның қиналғанын көрсе, әжем де қиналып жыламасын деп жатырмын», - деді.

Сейт шын мәнінде мейірімді бала болып суреттеледі. Мұндай жастарда жалпы адамды сүйетін жақсы мінездің біртіндеп өсетіндігі сөзсіз. Бала кезінен әлпештеп өсірген анасының қадірін білген жас, алақанына салып аялап, тәлім-тәрбие беріп отырған ұлы анасы – Отанын сүйетін, ол үшін де өз жанының ауырғанына ыңқ етпейтін нағыз отаншыл болып шығады. Ыбырайдың бұл әңгімесінің идеясы – осы.

Әрбір сабағымызда Қазақстан елінің күнделікті тұрмыс-тіршілігі, оның жетістіктері туралы айтып отырсақ, оқушылардың да өз еліне деген сүйіспеншілік сезімдері қалыптасады. Менің ойымша мұндай ұстанымдар «шынайы патриотизм» түсінігінің мәнін ашып көрсетеді. Еліміздің әрбір азаматы өз елінің патриоты болсын десек, оның бойындағы патриоттық сезім отбасында, балабақшада қалыптасуы тиіс деп ойлаймын (5-кесте).

5-кесте – Патриоттық құндылықтары қалыптасқан тұлға

Бала тәрбиесі – өте күрделі процесс. Оның күрделілігі бесіктен бастау алып, үнемі уақытпен, бала көңіл-күйімен, жеке қабілетімен, икемділігімен, тізгінді үнемі қадағалау қажеттігімен ұғындырылады. «Тәртіптің ең тамаша мектебі – отбасы», «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің»- дейді халқымыз.

Ұрпақтың тәрбиесі – қоғамның болашағы және оған аса зор жауапкершілікпен қарау әрбір саналы азаматтың борышы. «Ел боламын десең, бесігіңді түзе»,- деп М.Әуезов көрегендікпен дәл айтты емес пе?! Бала тәрбиесінің дұрыс жолға түсуі оны қоршаған ортаға, әсіресе, отбасы мен ұстаздар қауымының парасаттылығына байланысты. Мемлекетімізде қазіргі

таңда сапалы білім берумен қатар, болашақ жастарды рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің де зор қажеттігі туындап отыр. Әлеуметтік жағдайлардың өзгеріске ұшырауы білім беру мекемелеріндегі тәрбие жұмыстарын тоқырауға әкелді. Қазіргі кезеңде тәрбиеге және тәрбие жұмыстарына деген жаңаша көзқарас қалыптасуда, олардың ізгілік мәні тереңірек ашылуда.

Тәрбие жұмыстары әр баланы қайталанбас тұлға ретінде қарап, оның өзгеше қасиеттерін дамытуы қажет. Әрбір бала – тұлға, өзінше бір әлем, ал, әр педагогтың міндеті әр тұлғаны көре білу, жүректеріне жол табу. Бүгінгі күнде барлық педагогтардың алдындағы мақсат өмірдің барлық саласында белсенді, шығармашылық іс-әрекетке қабілетті, еркін тұлға тәрбиелеу болып табылады.

Халықтың болашағы – ұрпағы, ұрпақтың тәрбиесі – педагогтарда, педагогтардың мұраты – жетілген, толыққанды азамат тәрбиелеу. Ал, толыққанды азамат қалыптасу үшін – ақыл-ой тәрбиесі, имандылық, еңбек, эстетикалық, тілдік қатынас, дене тәрбиесі, сонымен қатар, экологиялық, экономикалық, патриоттық тәрбие берілуі тиіс.

Тәрбиенің қалыптасуы – педагог, бала, ата-ана еңбегімен байланысты екендігі айқын. Демек, бұлар береке-бірлікпен жұмыс істеп, бұзылмайтын, айнымайтын темір тәртіпке бас игенде ғана іс оң нәтиже таппақ. Бұл ұлдың еркіндігіне, қыздың шіркіндігіне қойылатын жоғары талап. Сондықтан да, осы үш негіз бірлесе отырып жұмыс жасаса өкінбейтініміз анық.

Тәрбие мәселесін тек бала бақша мен педагогтар қауымының мойнына арта салумен іс бітпейді. Оның нәтижелі болуы ата-аналар мен қоғамдық ортаның тәрбие ісінен шет қалмай белсене араласуына, адам тәрбиелеудегі жауапкершілікті бірлесе көтеріп, жұмыла істеуге тікелей байланысты. Ол жөнінде Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заң жобасында: «Ата-аналар балалардың өмірі мен оқуы үшін олардың денсаулықтарын, рухани әрі дене қуатының қауіпсіз дамуын, адамгершілігі жағынан дұрыс қамтамасыз етуге міндетті», - делінген.

Тәрбие үрдісінде педагогтың білім өрісі мен әдіскерлік шеберлігі, жеке басының үлгісі, шешуші роль атқаратынын ұмытуға болмайды. Балалар өз тәрбиешілерінің жүріс-тұрысына, мінез-кұлқына, іс-әрекетіне, дүниетану көзқарасына еліктемей тұра алмайды. Орыстың ұлы педагогы К.Ушинский: «Тәрбиенің қайнар көзі тек адамның жеке басының өнегесіне негізделген. Ешқандай жарғы да, бағдарлама да, ешқандай орынның жасанды әрекеті де оның орнын баса алмайды», - деп текке айтпаған.

Тәрбие сағат жоспары – ата-аналармен жұмыс

№	Іс-әрекет мазмұны (шаралар)	Қатысушылар
1	«Бейбіт өмір сыйлаған Ата Заң»	Ұстаздар
2	«Конституция – ең маңызды Заң»	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
3	«Қазақстан-2050» Стратегиясы: бір халық, бір ел, бір тағдыр»	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
4	Білім күніне арналған тәрбие сағаттары	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
5	Отбасы күні	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
6	Абайлаңыз, балалар!	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
7	Мемлекеттік тіл – менің тілім!	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
8	Тұңғыш ғарышкер – Тоқтар Әубәкіровтың ғарышқа ұшқан тарихи күні	Балалар, тәрбиешілер
9	Тәуелсіз Қазақстанның рәміздері	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
10	«Мемлекеттік рәміздер – біздің еліміздің, тәуелсіздігіміздің ажырамас бөлігі»	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар
11	Зорлық-зомбылықсыз балалық шақ	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
12	Бүкіләлемдік балалар күні	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
13	Елбасымен жасампаздық жолында	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
14	Қазақстанның тарихи табыстары	Балалар, тәрбиешілер
15	Елім менің	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
16	«Мемлекеттік рәміздерге деген көзқарасың»	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
17	Елімнің бақытын тербеткен Тәуелсіздік!	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
18	Құқықтық сауаттылық – құқықтық мәдениеттің алғы шарты	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
19	Өз еліңнің тарихын білесің бе?	Балалар, тәрбиешілер
20	«Ұланымыз ұлы елдің»	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
21	«Бұл — біздің Ту», «Бұл — біздің Елтаңба», «Бұл — біздің Әнұран»	Балалар, тәрбиешілер
22	Армысың, әз-Наурыз!	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
23	12 сәуір — Дүниежүзілік авиация және ғарышкерлер күні	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
24	Бірлігі жарасқан- Тәуелсіз Қазақстан	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар

25	1 мамыр – Қазақстан халқының бірлігі мерекесі	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
26	Көп ұлтты, тату елім – Қазақстан!	Балалар, тәрбиешілер, ата-аналар
27	Сайыпқыран сарбаздар	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
28	Құрметті күзет	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
29	Ұрпақтарға ұран болған Ұлы Жеңіс!	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар
30	Сыңғырла, соңғы қоңырау!	Балалар, тәрбиешілер, қонақтар, ата-аналар

Тәрбие сағатының тақырыбы: Елімнің бақытын тербеткен Тәуелсіздік!

Тәрбие сағатының мақсаты: Тәрбиеленушілердің ойында елжандылық сезімін қалыптастыра отырып, туған елі мен жеріне деген сүйіспеншілігін тәрбиелеу, тіліміз бен тарихымызға құрметпен қарауға тәрбиелеу.

Тәрбие сағатының көрнекілігі: Желтоқсан жаңғырығы тақырыбында шығарылған плакат, нақыл сөздер жазылған плакат, желтоқсан оқиғасының құрбандарына, желтоқсан оқиғасына байланысты жасалған буклеттер, магнитофон.

Тәрбие сағатының барысы:

Әнұраным жан ұраным

Айтар әнім, сөйлер сөзім.

Туған жерім – сағынарым

Мәңгі бақи шырқалады,

Республикам гимні.

ҚР Әнұраны орындалады.

Ортада С. Тұрысбековтың «Көңіл толқыны» күйі жай ғана ойнап тұрады.

Тәрбиеші:

Ерлерді ұмытса да ел, сел ұмытпас,

Ерлерді ұмытса да ел, жел ұмытпас,

Ел үшін жанын қиып, жауды қуған

Ерлерді ұмытса да ел, бел ұмытпас

Ел үшін төккен ерлер қанын жұтып,

Ерлерді ұмытса да ел, жер ұмытпас

Арканың селі, желі, шөлі, белі,

Ерлерді ұмытпаса ел ұмытпас, - деп Мағжан Жұмабаев ағамыз айтқандай

дүниені дүр сілкіндіріп, қазақ елінің бостандық туын көтерген ерлеріміз мәңгі есте қалары сөзсіз.

Бүгінгі «Қазақстан – елім менің», деген айдарымен өтілетін «Тәуелсіздік таңы - атқан күн!» атты тәрбие сағатымызды ашық деп жариялаймыз.

Көрініс: «Көңіл толқыны» күйі жай ғана орындалып, ортада Ана отырады. Сахна сыртынан Қайраттың рухы:

Алижан Елбең, елбең жүгірген,

Ебелек отқа семірген.
Арғымақ мінген жаратып,
Ақсауыт киген темірден
Алатаудай бабалар,
Аруағынмен жебей көр! – деген Қайраттың дауысы естілді.

Ана: Ойпырмай, биіктен құлаған тау суындай буырқанған тасқынды бұл үн кімдікі өзі? Жас тұлпар тұяғының дүбірі естілгендей ме өзінен? Оқыстан шыққан айқай-шуды, сол шуға бүйірі қызған дарабоздың шабысындай мына үнді қайдан естіген едім? Ойпырмай, ия, ия, сол дауыс қой мынау, Қайраттың дауысы ғой, таныдым. Тоқыраудың тоғышарлары тобықтан қағып құлатқан Қайратымыздың үні ғой бұл. Ия, ия, дәл сол! Қалай болып еді өзі?! Асылбек күйі (Детство) ойнап тұрады. (Ана ортадан ақырындап кетеді)

Тәрбиеші:

Ия, ол күн тәуелсіздіктің туын ең алғаш көтерген әйгілі 86-ның 16 желтоқсаны еді. Таңертеңгі сағат 10-да бар-жоғы 18 минутта 26 жыл Қазақстанды үздіксіз басқарып келген Дінмұхамед Ахметұлы Қонаев орнынан түсіріліп, орнына Геннадий Васильевич Колбин ешкімнің пікірінсіз тағайындалған еді ғой.

Арман:

«Нашакор» деп «ұлтшыл» деп,
Қазаққа күйе жаққан күн.
Базары кетіп бір күнде,
Қайғыға халық батқан күн.

Зарина:

Темір құрсау біздерді бүргені шын
Мұң шағады қапаста кімге құсың.

Динара:

Ақ-қараңды тексерер түрме деген
Концлагерь болды ғой біздер үшін.

Абдурахман:

Дүр сілкінді қайдан да қоңыр аймақ,
Бағы жана ма қала ма соры қайнап.

Ескендір:

Ұран жазып қып-қызыл ту көтерген
Бізде шықтық алаңға «Елім-ай – лап».

Аружан:

Бас көтеріп шықты жастар алаңға
Тәуелсіздік орнасын деп даламда,
Қайрат, Ләззат, Ерболмен Сәбира
Әрқашанда батырсындар санамда.

Ортаға Сәбира, Ләззат, Қайрат, Ерболдың суреттерін ұстаған төрт оқушы шығады.

Алижан:

Қайрат Қайрат деген атым бар,

Қазақ деген затым бар.
«Еркек тоқты құрбандық»
Атам десең атыңдар!

Қарақат:

Ләззатқа арнау
Еліңнің сен намысы үшін
Құрбан еттің жаныңды
Мазақ етіп қорлай алмас
Ешкім сенің арыңды.

Абдуллах:

Тәуелсіз ел азаттығың құтты болсын!
Ынтымақ пен, бірлігің мықты болсын.
Өрлесін ұлылық пен қазақтығың,
Басыңнан арылмасын шуақты күн.

Көрініс:

Алаң. Құлпытас жаны. М. Шаханов және қыз бен жігіт, ана, оқушы.

Жігіт: Алматыға жолым түсіп келе қалсам мен міндетті түрде Республика алаңына соғамын. Есіме марғау дүниені дүр сілкіндірген қасіретті де қасиетті Желтоқсан оқиғасы түседі. Себебі, алаңға егемендік үшін құрбан болған Қайратпен бірге мен де болған едім.

Наргиза: Мен де осы алаңға келсем, барлығы маған не айтасың дегендей болады. Ақтық сөзің армандарың хатта қалды Көріп жүрміз қиып ап сақтағанды Қайрат! Қайрат! Сен мені естимісің Лагерде сен шірітпей, ақтап алдың, - дегім келеді және келген сайын осы сөзді қайталай беремін. Ортаға ақырындап ана шығады. Тәуелсіздік монументіне гүл шоғын қояды. Жанында немересі болады.

Ана: Ия, айналайын, балапандарым!

Өсер елдің қай сәттерде бірлік болмақ қалауы
Лаула, лаула Желтоқсанның мұзға жаққан алауы!
Өздеріндей ар-намысты жас өркені бар елдің,
Ешқашанда тиісті емес еңкеюге жалауы.

Желтоқсан құрбандарын еске алып 1 минуттық үнсіздік жарияланады.
(Залдан көрініс қоюшылар шығып кетеді)

1992 жылы 4-маусымда Президент «Қазақстан Республикасының мемлекеттік Туы, Елтаңбасы, Әнұраны» туралы Заңға қол қойды. Ал, балалар, елтаңба туралы тақпақтарымызды айтайықшы.

Диас: Рәмізім – елдігімнің белгісі, Білу керек бала дағы ең кіші.

Мади: Рәміздерім – әнұран, ту, елтаңба, Рәміздерді жатқа білген жөн кісі.

Даулетхан: Қазақстан Туы Көк аспандай көкпеңбек Қазақстан жалауы. Көк емес ол тектен-тек.

Ақзере:

Елдің ашық қабығы.
Ақ ниеті – алтын күн,
Асқақ арман-қыраны.
Жалауы бұл-халқымның,

Мәртебесі, мақтаны.

Аида: Елтаңбасы елімнің Елтаңбасы елімнің Неткен әйбәт, әдемі!
Тұнығындай көңілдің Нұрай: Ортада-аспан әлемі. Құт, береке, шаңырақ, Орын
алған ол төрден. Қанатты қос арғымақ.

Нарлен:

Екі жақтан көмкеркен.
Тәуелсіздік жолында
Талай-талай тер тамған...
Билігім өз қолымда,
Еркіндігім-Елтаңбам.

Назерке:

Гимн Гимнім – жанұраным,
Айтар әнім – сөйлер сөзім.
Туған жерім – сағынарым,
Мың қайталап айтам мұны.

Айымжан:

Тәуелсіздік – биігі бұл санамның,
Тәуелсіздік – таза ауасы даламның,
Тәуелсіздік – бұл арманы бабамның.
Тәуелсіздік – бақ дәулеті баламның!

Әбілмансұр:

Тәуелсіздік – менің соққан жүрегім ғой,
Тәуелсіздік – ата-баба тілегі ғой.

Мухамедали:

Бар Әлемді өзіне таң қалдырған,
Тәуелсіздік – еліміздің тірегі ғой!

Рахманғали:

Тәуелсіздік – шырайлы лағыл таңсың,
Жүректерге үміт боп жағылғансың
Аяулысың білмеген алақаннан,
Суып барып қайтадан табылғансың.

«Гулжазира Қазақстаным» әні орындалады (хор)

Қорытынды:

«Ынтымақты елге ырыс енші». Аталардан қалған аңыз да соны меңзейді.
Сондықтан бостандығымыз баянды болу үшін өзімізбен мидай араласып кеткен
жүздеген ұлт өкілдерімен арамызға сызат түсірмеуіміз керек. Мыңға жөн айтып
алқалы топты аузына қаратқан қаз дауысты Қазыбек би бабамыздың сөзімен
айтқанда «Біз мал баққан елміз, ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз». Бір
сөзбен айтқанда қалайтынымыз бейбітшілік, тыныштық, бостандық, еліміздің
босағасын нығайту. Тәуелсіздік біздің алдымыздағы жарқын болашаққа жол
ашып берді. Біз сол жолмен алға баса береміз. Бір ата, бір ананың түлегіміз Бір
болсын қайда жүрсек тілегіміз «Бірлік барда тірлік бар» деген бабам Бірлік деп

оқушы

бірге соқсын жүрегіміз! - дей отырып, ашық тәрбие сабағымызды қорытындылаймыз!

Мектептен тыс тәрбиені кең түрде өрістету үшін педагог-ғалым Н. Монаховтың отбасының тәрбиелік мүмкіндігін зерттеу әдістемесіне негіздей отбасының тәрбиелік мүмкіндігін айқындаудың диагностикалық картасы жасалды.

Ол үш бағытта жүргізіледі:

1. Психологиялық-қатысымдық деңгейі.
2. Адамгершілік бағыттылығы.
3. Ата-ананың педагогикалық мәдениеті (6-кесте).

Отбасының тәрбиелік мүмкіндігінің құрауыштары	Тәрбиелік мүмкіндіктің даму деңгейінің сипаттамасы		
	төмен (Т)	орташа (О)	жоғары (Ж)
Патриоттық тәрбиенің мақсаты мен міндеттерін түсінуі	Отбасында патриоттық тәрбие мақсат, міндеттері айқындалмаған	Патриоттық тәрбиенің мақсат міндеттері қоғам талабына сәйкес емес отбасының мүддесінен келіп шығады	Отбасы тәрбиесінің мақсат – міндеттерін түсінеді.
Педагогикалық және психологиялық мәдениет деңгейі	Психологиялық-педагогикалық білім деңгейі төмен. Педагогикалық оқуларға бірнеше мәрте шақырғаннан кейін әрең келеді.	Педагогикалық-психологиялық білім деңгейлері бар, бірақ әлсіз. Педагогикалық оқуларға келгенімен оған мән бермейді. Өз білімін көтерумен айналыспайды.	Педагогикалық-психологиялық даярлық деңгейі қалыптасқан. Өз білімін көтерумен айналысады.
Патриоттық тәрбие әдісі мен құралдарын өмірде қолдана білу мүмкіндігі	Патриоттық тәрбие әдістері мен құралдарын мақсатты түрде қолдана алмайды.	Патриоттық тәрбие әдістері мен құралдарын интуициясына сүйеніп қолданады, теориялық білімін өмірімен ұштастырмайды	Отбасында патриоттық тәрбиенің әдістері мен құралдарын қолдана алады. Теориялық білімді өмірмен ұштастыруға қабілетті.
Баланың патриоттық тәрбиесі үшін ата-ананың жауапкершілік деңгейі. Отбасындағы қарым-қатынас сипаты.	Жауапкершілігі жеткіліксіз, кейде мүлдем жоқ. Үйде талаптар қоймайды, оқуы мен тәрбиесін қадағаламайды, патриоттық сезім қалыптастырмайды. Отбасындағы қарым-қатынас жағымсыз, кейде адамгершілікке жат	Жалпы жауапкершілікпен қарағысы келеді, бірақ кейбір себептерге байланысты жауапкершіліксіз болады. Патриоттық тәрбие беруде жекелеген қателіктер жібереді. Отбасында айтарлықтай қарым-қатынас жоқ, кей кездері	Қоғамда бала тәрбиесіне жауапкершілікпен қарайды. Патриоттық тәрбие беруге қабілетті.

	сипаты (ішетін, төбелесетін)	түсініспеушіліктер болып тұрады.	
Ата-ана беделі мен өнегесінің болуы	Ата-ананың бірі немесе екеуі де бала тұлғасына кері әсер етеді.	Ата-ана өнегесінде жалған бедел, байлыққа құмарлық, сараңдық және т.с.с ауытқушылықтыр көрініс беруі мүмкін.	Ата-ананың патриоттық тәрбие берудегі өнегесі бар.
Отбасы мен мектептің патриоттық тәрбие берудегі бірлігі	Бірлік мүлде жоқ	Мектеппен бірлік жекелеген жағдайларда бар. Көбіне мектепке сенім білдіргенмен өздері белсеніп қатыспайды.	Отбасымен талаптары үйлесімді.

6-кесте – Патриоттық тәрбие берудегі отбасының тәрбиелік мүмкіндігінің диагностикалық картасы (Н. Монахов әдістемесі бойынша)

Сонымен, патриоттық тәрбие – мемлекеттің өміршеңдігіне әсер ететін негізгі рухани ізгі тірегі бола отырып, қоғамның дамуына, азаматтың адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуына отаны үшін жан қиярлықтай іске баратын патриоттық сезім қандай да болмасын ұлт пен мемлекеттің дамуы мен күн көруін қалыптастырып негіздейтін әлеуметтік құбылыс.

Патриотизм – отанға деп жан қиятын, беріліп еңбек ететін барлық ұлттың ең жақсы әдет-ғұрып өрілген. Патриотизм бауырмалдылықпен тығыз байланыста болып, ұлтшылдық, сенаратистік, космополиттіктен алшақ. Патриотизм – отанын сүйетін әр азаматтың өзін-өзі осы жолда паш етуі жөніндегі әлеуметтік мінез-құлқы, Ресей суверинитеті мен біртұтастығын сақтауы үшін қызмет етуі, елінің ұлттық қамсыздығын, бір қалыпта дамуын қадағалауы, әр адамның, әлеуметтік топтардың, қауымның әр саласындағы ортасында жүрген халықтың өз мүддесінен отанның мүддесін жоғары қоюы.

Патриоттық тәрбие беру – жалпы тәрбие үрдістің бір тармағы бола тұра, мемлекеттік билік органдары мен қоғамдық ұйымдардың, азаматтардың отанға деген сүйіспеншілігін қалыптастыру.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ел Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстанның болашағы – қоғамның идеялық бірлігінде» атты еңбегінде халықтар арасындағы бірлікті нығайту, отансүйгіштікке тәрбиелеу, тіл мәдениетін орнықтыру мәселелеріне тоқталып: «Біздің тағы бір аса маңызды идеологиялық міндетіміз – Қазақстандық Отансүйгіштікке тәрбиелеу, әрбір азаматтың өзін-өзі айқын билеуін қалыптастыру. Шынайы Отансүйгіштікті, нағыз азаматтықты қалыптастыру жеке бастың өзін саяси тұрғыдан айқын сезінуін, өз Отанын саналы түрде таңдауын көздейді» - делінген.

Тәрбиедегі ең басты бағыт делінген тәлім-тәрбие тұжырымдамасында: «Әрбір адам ең алдымен өз халқының перзенті, өз Отанының азаматы болуы керек екенін, ұлттың болашағы тек өзіне байланысты болатынын есте ұстауға тиіс. Оның осындай тұжырымға тоқталуына ұлттық әдет-ғұрыптар мен дәстүрлер көптеп көмектеседі, солар арқылы ол жалпы азаматтық әлемге аяқ басып, өз халқының мәдени игілігін басқа халықтарға жақын да түсінікті ете алады. Сондықтан әрбір ұрпақкөз кезі мен өткеннің талаптары, объективті факторлары негізінде жас ұрпақты өмірге даярлап, оны жинақталған бай тәжірибе арқылы тәрбиелей отырып, өзінің ата-бабаларының рухани мұрасын игере түсуі керек».

Қай заманда болмасын адамзаттың басты міндеттерінің бірі - өсіп келе жатқан жас ұрпақты ақылды да саналы, тәртіпті де еңбек сүйгіш, өз халқының патриоты болатын ұрпақ тәрбиелеу екені көпке мәлім.

Әр халық ұрпағының қайырымды да адал, әділ де ержүрек, үлкенді құрметтеп, кішіге қамқор, ар ұяты мол елжанды болып өскенін қалайды. Ол үшін халық өзінің талай ғасырлар бойы жасап, әріден келе жатқан әдет-ғұрпына, салт-дәстүріне арқа сүйейді.

Патриоттық тәрбие – қоғамдық дамудың әрқилы кезеңдерін бастан өткізіп келе жатқан тарихи құбылыс. Ол қазақ халқымен бірге жасалып жатқан сезім болып табылады. Отаншылдық сезім – адамда жүре пайда болатын жеке тұлғаның саналы өмірімен қабаттас қалыптасатын психологиялық, әлеуметтік құбылыс.

Өсіп келе жатқан жас ұрпақтың патриоттық тәрбиесі ең алдымен отбасы мен бала бақшадағы білім мен тәрбиеге байланысты болса, екіншіден балаға жақын ұлттық көркем шығарманы оқу арқылы қалыптасады. Яғни, патриоттық тәрбиені бастауыш сыныптан бастап жүзеге асырудың маңызы зор. Оның себебі, бастауыш сатыдағы кезең – бала дамуының ұйытқысы, іргетасы болып, оқу әрекеті қалыптасуының өте қолайлы кезең. Сондай-ақ, бастауыш сынып оқушыларына патриоттық тәрбиені көркем шығармалар арқылы жүзеге асыруға болады.

Қорытындылай келе, патриоттық тәрбие мәселесі бойынша философиялық, психологиялық, педагогикалық еңбектер жан-жақты талданды. Патриоттық тәрбие мәселелерін ғылыми тұрғыда талдаудың қорытынды нәтижелері - патриоттық тәрбие – қоғамдық дамудың әрқилы кезеңдерін бастан өткізіп келе

жатқан тарихи құбылыс. Ол туған жерге, Отанға деген сүйіспеншілікті қалыптастыру.

Балаларға патриоттық тәрбие беру, елжандықты қалыптастырудың педагогикалық құндылығын анықтауға, мазмұндары мен әдіс-тәсілдерін бағдарлап, болжамдар жасауға мүмкіндік берді.

Қазіргі уақытта патриоттық, интернационалдық тәрбиенің маңызы көп жоғарылады. Ол дегеніміз – өз Отанына деген сүйіспеншілік, біздің еліміздің халықтар арасындағы достығы, ұлтаралық қатынастағы мәдениет, ұлтшылдық және нәсілшілдіктің көрінуіне төзбеу, ұлттық шектеушілік және ұлттық өзімшілдікке жол бермеу.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алған жағдайында патриоттық тәрбие мәселелері негізінен ұлттық дәстүрлерге сүйене отырып адамдарға ықпал ету арқылы ғана шешілуі мүмкін. Мұның бірнеше дәйектемелері бар.

Біріншіден, ұлттық дәстүрлер адамдарды халықтың материалдық және мәдениетімен туыстырады.

Екіншіден, ұлттық дәстүрлер халық зердесіне тарихи құндылықтарды жаңғыртады, ұлттық психология сипаттарын нығайтады.

Үшіншіден, халық зердесіне тарихи құндылықтарды жаңғырта, ұлттық психологияны жетілдіре отырып, ұлттық дәстүрлер адамдарды өз халқына, өз Отанына құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Төртіншіден, Қазақстан Республикасы халқының жартысынан астамы жиырма бес жасқа дейінгі жастар, олардың өмірлік тәжірибесі аз.

Тәрбие дегеніміз – ақыл-ой дамуының, дене тәрбиесі мен кәсіпке үйретудің шоғырланған түсінігі. Тәрбие ісі тәрбиеленушіге белгілі бір бағытта, мақсатты және жүйелі әсер етіп, белгілі бір көзқарас, мінез- құлық, адамдық тәртіп дағды мен машық түрінде бірілсе ғана жемісті болмақ. Бұған, әрине жеке адамның табиғи жетіліп, өсуін де қосу қажет.

Ұлттық сезім дегеніміз – жеке адамның туған халқының мүддесіне, тағдырына, оның рухани құндылықтарына қатынасын білдіретін ұлттық санасы. Ұлттық сезім ұлттың қалыптасуына байланысты ұзақ уақыт бойы дамып, кемелденеді. Негізгі ұлттық сезім-рухани құбылыс.

Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда дәстүрлер шешуші роль атқарады. Бұдан бұрын жазғанымыздай, қазақ патриотизмі дегеніміз-ең алдымен қазақ халқына сүйіспеншілікпен қарау, оның ұрпақтан ұрпаққа үзілмей жалғасып келе жатқан құндылықтарын бойына сіңіру болып табылады.

